

VARIANTY „BRANNÉHO SYSTÉMU“ ČSSR (1960 – 1989)

MODEL „BRANNÉHO SYSTÉMU“ ČSSR

V 60. ROKOCH 20. STOROČIA (II. ČASŤ)

MILOSLAV PŮČIK

PŮČIK, M.: Variants of the “Defence System” of the CSSR (1960 – 1989).

Model of the “recruitment system” of the CSSR in the 1960’s (Part II.). Vojenská história, 2, 25, 2021, pp 77-109, Bratislava.

The study “Variants of the Defence System of the Czechoslovak Socialist Republic in the years 1960 to 1989 and the specifics of Slovakia” is chronologically divided into four parts. The first part points out the basic factors of geostrategic and geopolitical nature, which influenced the individual variants of the “Defence System”. The other three parts address the issue of this system in the 60s, 70s, and 80s of the last century. They point out the characteristics of the individual models of the “Defence System”, the problems of the solving teams and the inadequate interventions of the party centre of power. The models approved at the time responded not only to changes in the external security environment, but also to the artificially created ideological, so-called internal enemy. The study points to the key role of the military in these systems and the extremely wide range of tasks that other elements had to perform, such as the Civil Defence, the Interior Ministry and national committees at all levels. Extraordinary security measures in the years 1969-1989, which were among the repressive measures of the totalitarian regime in the Czechoslovak Socialist Republic, also became part of the “Defence System”. These were developed to eliminate any form of resistance. The study also focuses on the specifics of Slovak conditions and points to the tasks of the Eastern Military District, which had to be fulfilled in preparation for the expected scenario of a war conflict. At the same time, this military district had to be prepared to eliminate the so-called internal enemy. During the period of normalization, the influence of the Communist Party in the “Defence System” was significantly strengthened.

Key words: defence system, army, war conflict, defence council, civil defence and protection.

Problematika vojensko-doktrínálnych otázok sa stala historikom prístupnou až po roku 1989 a zvlášť po odtajnení veľkého množstva relevantných dokumentov po roku 2005. Niektoré z nich majú stále vypovedaciu hodnotu o bezpečnosti štátu a z tohto dôvodu musia byť aj naďalej utajované.

Úvahy o vlastnej vojenskej doktríne začali nadobúdať reálnu podobu až v závere prvej polovice 60. rokov minulého storočia. Neoddeliteľnou súčasťou tejto problematiky sa stali aj otázky koncipovania modelu „branného“ systému štátu (v niektorých dokumentoch z tohto obdobia autori používali aj pojem „obranný“ systém – pozn. M. P.).

Východiská a závery vojensko-doktrínálnej povahy autori chápali ako sústavu principiálnych názorov, zásad a noriem obsiahnutých v záväznej vojensko-politickej línii KSČ. V „brannom systéme“ ČSSR, budovanom na začiatku 60. rokov 20. storočia tak vo všetkých sférach života spoločnosti bola ústavne zabezpečená vedúca úloha KSČ.

Ťažisko tohto modelu „branného systému“ sa výrazne koncentrovalo do oblasti výstavby ozbrojených síl (v súvislosti s riešením problematiky ozbrojených síl autori používali pojem „obranný systém“, ktorý chápali ako subsystém „branného systému“ – pozn. M. P.). Schválená koncepcia vychádzala z proklamovaného faktu, že tieto sily „...tvoria základ aj iných systémov...“.¹ Tento fakt sa spočiatku preceňoval a podľa zachovanej archívnej doku-

¹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1969, sign. 1/30 – 6.

mentácie značne ovplyvňoval počiatočnú etapu budovania „branného systému“ ako celku. Dobové východisko sa črtalo vo variantnom riešení, ktoré však zostalo len na úrovni interných odborných diskusií v rámci GŠ ČSLA. Tento variant obsahoval návrh správneho proporcionálneho rozvoja každého z podsystémov „branného systému“.

Ďalším kritizovaným problémom štrukturálneho formovania „branného systému“ bola neprirodzená vnútorne vzťahová komplikovanosť. Tento často pertraktovaný nedostatok sa úzko viazal na trend postupného narastania požiadaviek ďalšieho zdokonaľovania „branného systému“. Podstata riešenia spočívala v jeho administratívnom rozčleňovaní na ďalšie úseky a podsystémy. V tomto smere prevládla neadekvátne stupňovaná „...*snaha vybudovať každý úsek kádrov, organizačne, materiálne a pokiaľ možno ako vnútorne izolovaný*...“.²

Uvedené neadekvátne administratívne opatrenia spôsobili vznik ďalšieho problému, ktorého podstata spočívala vo vymedzení úlohy a miesta jednotlivých inštitúcií v celej sústave „branného systému“. Najmä od začiatku 60. rokov 20. storočia a takmer až do ich prvej polovice dochádzalo v realizovaní modelu „branného systému“ k nežiaducim duplicitám a prekryvaniu činností jeho jednotlivých prvkov. Ďalší extrém spočíval naopak v nedostatočnom pokrytí potrebných úsekov činností.³

Závažná skutočnosť vyplývala z faktu, že samotná armáda nedokázala zaistiť plnenie nariadených úloh, ktoré „...*jej priamo organicky náležali*...“.⁴ vo vzťahu k príslušnému teritóriu. Ako vyplýva z dostupných archívnych dokumentov, iba vojsko protivzdušnej obrany štátu disponovalo spôsobilosťou plniť v prvom období vojnového konfliktu úlohy spojené s ochranou zázemia. Pokiaľ sa počítalo s mobilizačným postavením vojenských jednotiek (typ pohotovostných útvarov – pozn. M. P.), predpokladalo sa, že by boli k dispozícii až na tretí deň a v ďalších dňoch „...*čo už bolo neskoro*...“.⁵

Nežiaduca komplikovanosť väzieb a vzťahov vo vnútri „branného systému“ a ich vzájomné prepojenie vytvárali jednu z hlavných prekážok preferovaného procesu „...*dotvárania branného systému ako pružnej, monolitnej a efektívnej sústavy*...“.⁶ Predpokladalo sa, že uvedená prekážka by mohla skomplikovať mimoriadne náročné kritériá plynulosti prechodu „branného systému“ na vojnové podmienky.

Úvahy o všeludovom charaktere obrany štátu sa okrem iného negatívne odrazili v definovaní etapy výstavby „všeludového branného systému“. Dvanásť zjazd KSČ pri charakterizovaní uvedeného systému ako „všeludového“ vychádzal z ideologicky umelo vytvorenej predstavy, že začiatkom 60. rokov minulého storočia v našich podmienkach definitívne zvíťazili tzv. socialistické výrobné vzťahy. Uvedenou propagandisticky prezentovanou predstavou sa mocenské centrum v spojitosti so sociálnou základňou „obranného systému“ snažilo vytvárať ilúzie o vzniku nových, tzv. objektívne daných podmienok na postupné zapájanie sa širokých vrstiev spoločnosti do obrany krajiny. Ideologicky predpokladaná automatickosť zmeny v myslení ľudí mala nastať predovšetkým „...*komplexným pôsobením všestranného rozvoja výrobných síl, prehlbovaním socialistických výrobných vzťahov v komunistickej a komunistickou uvedomelosťou najširších mas*...“.⁷

Nereálne predstavy o vypracovaní bližšie nešpecifikovaného systému, ktorý mal spôsobiť automatické zmeny v myslení a konaní ľudí v podmienkach armády, bol presadzovaný len

² Tamže, f. MNO, f. S MNO, 1966, sign. 24 – 5/2 – 4.

³ Tamže.

⁴ Tamže, f. MNO, f. S MNO, 1966, sign. 24 – 5/2 – 4.

Tamže, 1967, sign. 24 – 5/1 – 2.

⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS, 1962, sign. 18 – 3/10.

⁶ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1966, sign. 24 – 5/2 – 4.

⁷ XII. Zjazd Komunistickej strany Československa, Bratislava 1963, s 707

v období pred a tesne po dvanástom zjazde KSČ. Už v priebehu roka 1963 a zvlášť v roku 1964 čoraz častejšie vystupovali do popredia odmietavé a kritické názory na nesprávne vytýčenú ideologickú tézu o všeludovom charaktere obrany štátu.

Dosiahnutá úroveň vedeckého poznania vojenskej vedy o zabezpečovaní obranyschopnosti štátu vytvorila podmienky pre naformulovanie tézy o „...*nutnosti dosiahnuť kvalitatívne vyššieho stupňa v rozvoji branného systému*...“ ČSSR.⁸ Z tejto ideologickej tézy vychádzalo aj sformulovanie požiadavky prispôbiť model „branného systému“ a pretransformovať ho do „...*jednotnej integrovanej sústavy činností smerujúcich k proporcionálne vyváženému a koordinovanému*...“⁹ zabezpečeniu tzv. poľnej funkcie ozbrojených síl a k zabezpečeniu obrany a ochrany štátneho územia.¹⁰

V súlade s úvahami o tzv. všeludovom charaktere obrany štátu sa realizovala od roku 1962 do apríla 1964 druhá etapa celonárodnej prípravy obyvateľstva. Rozhodnutie o vykonaní tejto masovej formy prípravy obyvateľstva sa nachádzalo v uznesení Vojenskej komisie obrany ÚV KSČ zo dňa 1. marca 1962. V uvedenom dokumente bol ideologicky formulovaný cieľ akcie prekrytý proklamovanou snahou „...*zoznámiť obyvateľstvo s charakterom budúcej možnej vojny a s niektorými prvkami aktívnej činnosti v tomto období a pripraviť ich k vlastnej ochrane pred účinkami zbraní hromadného ničenia a k praktickému vykonávaniu niektorých prác*...“.¹¹ Zachované archívne dokumenty uvádzajú, že v priebehu druhej etapy kompetentné zložky preškolili 4 435 000 aktivistov a odborníkov z rezortu národnej obrany.¹²

Súčasnou brannej prípravy obyvateľstva sa stala v predmetnom období „mimovojsková príprava“. Táto forma prípravy obsahovala tie úseky brannej činnosti¹³, ktoré boli úzko späté so zvyšovaním stavu bojovej pripravenosti ozbrojených síl ČSSR, alebo na ktorých mala armáda z hľadiska bojovej pohotovosti bezprostredný záujem.¹⁴

Podstatu, zmysel a realizovanie „mimovojskovej prípravy“ určili príslušné ustanovenia novej Ústavy ČSSR z roku 1960 a nový Zákon o obrane ČSSR z roku 1961.¹⁵ V súvislosti s chybnými predstavami, ideologickými požiadavkami komunistického centra moci a realizáciou nereálne vytýčeného záveru dvanásteho zjazdu KSČ o „všeludovom charaktere obrany štátu“ narastal neúmerne aj význam „mimovojskovej prípravy obyvateľstva“. Súčasne sa pokusne rozširovala jej pôsobnosť do všetkých oblastí spoločenského života.¹⁶

Oficiálne cieľ „mimovojskovej prípravy obyvateľstva“ spočíval „...v zvyšovaní brannej prípravy a výchovy mládeže z hľadiska jej prípravy k ochrane proti prekvapivému napadnutiu nepriateľom a na výkon základnej vojenskej služby...“.¹⁷ V skutočnosti sa uvedená forma stala jedným zo základných prvkov budovania militantnej spoločnosti sovietskeho typu, ktorý sa pokusne zavádzal najmä v období do konca prvej polovice 60. rokov minulého storočia. Za celú oblasť „mimovojskovej prípravy obyvateľstva“ zodpovedal rezort národnej

⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1966, sign. 25 – 3/3.

⁹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1967, sign. 24 – 4/1 – 7.

¹⁰ Tamže.

¹¹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1964, sign. 24 – 4/1 – 1.

¹² VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Námetník MNO ČSSR (N MNO), 1966, sign. 24 – 2/13. Tamže, f. S MNO, 1964, sign. 24 – 5/1 – 25., sign. 24 – 5/1 – 51.

¹³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. N MNO, 1964, sign. 4 – 4/1.

¹⁴ Tamže.

¹⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS, 1962, sign. 18 – 3/10.

¹⁶ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. N MNO, 1966, sign. 24 – 2/13.

¹⁷ Tamže, 1964, sign. 2 – 9/1.

obranu. Zodpovednosť za riadenie a zabezpečenie tejto špecifickej formy prípravy obyvateľstva mal v rámci celej ČSLA (na základe Štatútu ministerstva národnej obrany ČSSR – pozn. M. P.) určenú námestník ministra národnej obrany generálplukovník (genplk.) V. Janko.¹⁸ Bezprostrednú zodpovednosť za komplexnú realizáciu „mimovojskovej prípravy obyvateľstva“ v rámci rezortu národnej obrany mala nakoniec Správa bojovej prípravy, ktorá podliehala námestníkovi ministra.¹⁹

Správa bojovej prípravy (z hľadiska potrieb armády) rozpracovávala rozsah, obsah a zameranie „mimovojskovej prípravy obyvateľstva“. Ďalej koordinovala a „...všestranne zabezpečovala a organizovala...“²⁰ jej realizáciu. V súčinnosti so štátnymi orgánmi a spoločenskými organizáciami mala Správa bojovej prípravy určenú povinnosť podieľať sa na brannej príprave obyvateľstva a poskytovať im adekvátnu odbornú pomoc.²¹ Na riešení niektorých špecifických otázok brannej prípravy sa podieľali všetky zložky rezortu národnej obrany, avšak každá z hľadiska svojej špecifickej pôsobnosti.²²

Problémy „obraného systému“, hodnotenie aktuálneho stavu a určenie politickej línie riešilo P ÚV KSČ vo svojom uznesení zo dňa 14. februára 1967.²³ Z hľadiska historického pohľadu na problematiku „branného systému“ išlo o prvý pokus riešiť uvedenú problematiku komplexne vo vojenskej, politickej, ekonomickej a bezpečnostnej oblasti.²⁴ Teoreticky navrhnutý model „branného systému“ definovalo stranícke mocenské centrum ako nedeliteľnú súčasť politického systému ČSSR. Predstavoval tak z hľadiska členenia prípravu na „...vlastnú bojovú činnosť ozbrojených síl...“²⁵ spolu s celým súhrnom opatrení na obranu a ochranu štátneho územia.

Dokument P ÚV KSČ vo svojej prvej časti definoval len všeobecné, ideologicky podmienené princípy „branného systému“, ktoré sa mali realizovať v špecifických podmienkach ČSSR. V druhej časti kriticky konfrontoval predchádzajúci model „obrannej sústavy“ ČSSR so špecifickými podmienkami, ktoré obsahoval predmetný dokument. Tretia časť obsahovala zásady a niektoré návrhy na zdokonalenie „branného systému“. Definovala ho ako „jednotnú a integrovanú sústavu“.²⁶

Miesto, charakter a funkcie „jednotného branného systému“²⁷ z dobových ideologických axióm a hypotéz. Základná ideologická hypotéza predpokladala riešenie antagonistických politických cieľov najsilnejších vojensko-politických blokov konfrontačným spôsobom, a to vojenským konfliktom.²⁸

Východisková ideologická téza budovania „branného systému“ v druhej polovici 60. rokov minulého storočia spočívala v jeho chápaní ako „...komplexnej brannej sústavy...“.²⁹

¹⁸ Tamže, 1966, sign. 24 – 1/9.

¹⁹ Tamže.

²⁰ Tamže.

²¹ Tamže.

²² VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. N MNO, 1966, sign. 24 – 1/9.

²³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS, 1967, sign. 45/1 – 2.

²⁴ Tamže.

²⁵ Tamže.

²⁶ Tamže.

²⁷ Tamže, 1967, sign. 45 – 60/11.

²⁸ Tamže, sign. 28/4.

²⁹ Tamže, sign. 19/2 – 8.

Realizáciu takto chápanej „brannej sústavy“ obhajovalo stranické mocenské centrum „...rešpektovaním a uplatňovaním dôležitých...“³⁰ nižšie uvedených ideologických princípov.

A. V predmetnom období mal medzi nimi určujúcu pozíciu „princíp vedúcej úlohy strany“.³¹ Obranu chápalo stranické mocenské centrum ako jednu z dôležitých funkcií politického charakteru, do ktorej sa „...zakódovali triedne požiadavky ľudu...“³², a to nielen z hľadiska vnútropolitického vývoja, ale aj medzinárodných aspektov. Dôležitosť uvedeného „trvale“ platného princípu P ÚV KSČ argumentačne obhajovalo „...zabezpečením vývoja permanentnej revolúcie...“.³³ Model „branného systému“ z roku 1967 logicky musel zvýrazniť nielen miesto „komisie obrany“ ÚV KSČ pre riešenie komplexu problémov obrany a ochrany štátu ako celku, ale aj ako pomocného orgánu P ÚV KSČ.³⁴ Uvedený princíp súčasne posilňoval vplyv „komisií obrany“ na stupni kraj a okres.

B. Budovanie modelu „branného systému“ z roku 1967 predpokladalo jeho potenciálny prechod na vojnové podmienky.³⁵ Prijaté vyššie uvedené stranické uznesenie P ÚV KSČ direktívnym spôsobom zaväzovalo celý vojenský organizmus tak, aby sa tento princíp „plne rešpektoval“.³⁶

C. V dobových úvahách začínala byť presadzovaná „...integrovaná poznávací a výskumná činnosť...“³⁷, ktorá mala pôsobiť pre všetky podsystémy a súčasne mala „...nepretržite sledovať...“³⁸ rozvoj vojenstva potenciálneho ideologického protivníka.

D. Nový model „branného systému“ z roku 1967 bol koncipovaný s cieľom „...maximálneho obmedzenia súčinnosťných vzťahov...“³⁹ s presným vymedzením funkcií jednotlivých oblastí s „...pružnou centralizáciou...“.⁴⁰

E. Budovanie „branného systému“ direktívne a mechanicky vychádzalo z oficiálne proklamovaných „...koaličných, internacionálnych zásad pri zachovaní špecifickosti charakteru nášho štátu...“.⁴¹ Tvrdenie o akceptovaní špecifik ČSSR v rámci koaličných väzieb vo vnútri Varšavskej zmluvy nezodpovedalo skutočnosti a pôsobilo len ako ideologický manéver. Akékoľvek uvažovanie o špecifikách ČSSR nemohlo byť prípustné, pretože vnútorný tlak Sovietskeho zväzu na svojich satelitov v období po Karibskej a Berlínskej kríze silnel. Potvrdila to aj vojenská intervencia časti vojsk Varšavskej zmluvy do ČSSR v auguste 1968.

F. Dobová požiadavka maximálnej efektívnosti a pružnosti celého „branného systému“ mala byť podľa jeho tvorcov zaistená propagandisticky proklamovanou „...jednotou politických, ekonomických, vojenských a vedecko-technických stránok...“⁴²

³⁰ Tamže, sign. 19/2 – 9.

³¹ Tamže, sign. 18/2 – 52.

³² Tamže.

³³ Tamže.

³⁴ Tamže.

³⁵ Tamže, sign. 17/7 – 14.

³⁶ Tamže.

³⁷ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 157.

³⁸ Tamže.

³⁹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS, 1967, sign. 2/1.

⁴⁰ Tamže.

⁴¹ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 157.

⁴² Tamže, f. 0855, šk. č. 154.

Historický vývoj úvah o potrebe vybudovať určitý model „obranného systému“ sa postupne transformoval do polohy formulácií mocenského centra „...o nutnosti vypracovať...“⁴³ tzv. teoretickú prognózu sústavy, ktorá mala integrovať všetky „...hlavné úseky činnosti, nevyhnutné k zaisteniu bezpečnosti štátu...“⁴⁴ bez bližšie špecifikovaného časového horizontu.

Do modelu „branného systému“ z roku 1967 museli byť začlenené všetky rozhodujúce úseky prípravy národného hospodárstva pre variant obdobia brannej pohotovosti štátu.⁴⁵ Uvedený model tvorili štátne orgány a inštitúcie, čo predstavovalo celú „zastupiteľskú sústavu“ s takmer všetkými hospodárskymi zložkami a záujmovými spoločenskými organizáciami.⁴⁶

Dobovým problémom štruktúrneho sformovania nového „branného systému“ sa javila „...vnútorná vzťahová zložitost...“⁴⁷, ktorá mala svoje historické príčiny. Postupný nárast požiadaviek proklamovaného zdokonaľovania „branného systému“ bol v rozpore s realitou chápaný a realizovaný formou jeho neustáleho rozširovania o ďalšie úseky činnosti.⁴⁸ Časté direktívne administratívne zásahy sa vyznačovali nepremysleným, neplánovaným, nekomplexným a neperspektívnym charakterom. Zaužívanou praxou sa stalo vytváranie nových úsekov činnosti a ich často umelé pričleňovanie k existujúcej štruktúre podľa momentálnej potreby.⁴⁹

Sústava vzťahov a rozdelenie činností v pôvodnom modeli „branného systému“ trpeli častými organizačnými nedostatkami, ktoré sa okrem iného prejavili najmä duplicitou, podcenením alebo precenením činnosti organizačného charakteru.⁵⁰

Uvedené konštatovania sa vzťahovali najmä na miesto a úlohu rezortu ministerstva národnej obrany v celom „brannom systéme“. Realitou bolo, že sa tento rezort na základe svojho postavenia v bezpečnostnom systéme štátu zaoberal predovšetkým problematikou výstavby ČSLA a minimálne sa rozvíjala jeho funkcia dôležitého garanta obrany štátu ako celku.⁵¹ Niektoré predstavy, ktorých nositeľmi sa stali najmä vysokí armádni funkcionári, spočívali v podceňovaní špecifik „branného systému“. Naopak sa snažili do sústavy jeho riadenia mechanicky kopírovať systém riadenia zavedený už v iných oblastiach tohto systému.⁵² Silná kritika smerovala najmä do stavu „...značnej dezintegrácie činností zúčastnených inštitúcií...“⁵³ a neadekvátnych pokusov riešiť niektoré zložité problémy úzko izolovane a rezortne.

Vzniknutý stav celej sústavy modelu „branného systému“ bol okrem iného limitovaný aj dosiahnutou úrovňou poznávacej, tokom vedeckých informácií a jeho reálnou využiteľnosťou.⁵⁴

Nový model „branného systému“ z roku 1967 zvýrazňoval nosnú myšlienku jeho „...štruktúrne funkčného zdokonaľovania...“⁵⁵, ktorá bola opäť len ideologicky zaobalená do účelovej tézy pretransformovania modelu do tzv. integrovaného systému budovaného pod priamym vedením KSČ.⁵⁶

⁴³ Tamže, f. 0855, šk. č. 155.

⁴⁴ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS, 1967, sign. 2/1.

⁴⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1967, sign. 1 – 4 /1.

⁴⁶ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 1.

⁴⁷ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1969, sign. 1 – 3 /1.

⁴⁸ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 157.

⁴⁹ Tamže, f. 0855, šk. č. 155.

⁵⁰ Tamže, f. 0855, šk. č. 157.

⁵¹ Tamže, f. 0855, šk. č. 155.

⁵² VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS, 1967, sign. 22/2 – 2.

⁵³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1969, sign. 1 – 2/2.

⁵⁴ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 155.

⁵⁵ Tamže.

⁵⁶ Tamže.

Tím autorov modelu „branného systému“ z roku 1967 logicky vychádzal len z dobových predstáv o činnostiach, ktoré mali byť v budúcom „nevyhnutnom vojnovom konflikte“⁵⁷ hlavné a ktoré sa stali v ideologicky chápanom mierovom období typické pre prípravu obrany krajiny.⁵⁸ Rôznorodé spektrum odborných, ideologických a straníckych predstáv, názorov a direktív limitovalo členenie „obranného systému“ do štyroch základných oblastí – podsystémov.

- A. Vojenská činnosť na obranu a ochranu štátneho územia.
- B. Politická a ideová činnosť na zaistenie obrany a ochrany krajiny.
- C. Ekonomické zabezpečenie obrany a ochrany obyvateľstva.
- D. Bezpečnostné a poriadkové opatrenia na ochranu územia.⁵⁹

Z uznesenia a správy Predsedníctva ÚV KSČ zo dňa 14. februára 1967 „O brannom systéme ČSSR, problémoch a ďalších smeroch jeho rozvoja“⁶⁰ vyplývalo, že ministerstvo národnej obrany malo v mierovom období plniť funkciu rezortu vlády ČSSR a zaisťovať úlohy odvodené z tohto postavenia. Ministerstvo národnej obrany pôsobilo ako základná inštitúcia „branného systému“ ČSSR, odborný orgán ÚV KSČ a vlády, ktorý zabezpečoval rozpracovanie komplexu otázok viažucich sa k problematike obranyschopnosti štátu, obrany a ochrany teritória, brannej výchovy a prípravy obyvateľstva.⁶¹

Rezort národnej obrany ako „základná inštitúcia branného systému“⁶² koordinoval postup rozpracovávania a plnenia úloh, ktoré presahovali rámec činnosti jedného z úsekov celého systému. Súčasne mal za úlohu pomáhať v realizácii a kontrole všetkých uznesení, ktoré sa prijímali na úrovni ÚV KSČ a vlády ČSSR smerom k proklamovanému zvýšeniu obranyschopnosti štátu.⁶³ Z úrovne vojensko-odborného centra uplatňoval metodický vplyv a poskytoval pomoc ostatným inštitúciám v oblasti zabezpečenia obrany štátu.⁶⁴

Vo vzťahu k orgánom KSČ a spoločenským organizáciám malo MNO ČSSR, v zmysle prijatého modelu, plniť aj nižšie uvedené úlohy mierového charakteru.

A. Teoreticky rozpracovávalo otázky zvyšovania obranyschopnosti štátu, základné problémy vojny a vojenskej vedy. „...Študovalo a hodnotilo...“⁶⁵ politiku a prípravu vopred určeného ideologického nepriateľa na vojnu.

B. Riešilo vojensko-odborné otázky súvisiace s obranou a ochranou štátu. Závery z tejto problematiky súvisiacej s ostatnými oblastami „obranného systému“ predkladalo komisii obrany ÚV KSČ na schválenie s návrhom základných opatrení.⁶⁶

V rámci vojenskej oblasti rezort národnej obrany prioritne pripravoval plánovacie dokumenty pre velenie vo vojenskej oblasti za brannej pohotovosti štátu, rozpracovával koncepciu velenia na území štátu, plánoval a riadil rozvoj ČSLA a plnil spektrum ďalších úloh.⁶⁷

⁵⁷ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 156.

⁵⁸ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 155.

⁵⁹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1967, sign. 17/4 – 17.

⁶⁰ Tamže, f. OMS, 1967, sign. 1/6 – 8.

⁶¹ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 155.

⁶² Tamže.

⁶³ Tamže.

⁶⁴ Tamže.

⁶⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1969, sign. 17 – 1/7.

⁶⁶ Tamže.

⁶⁷ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS, 1968, sign. 15 – 1/8.

Prijatý model „branného systému“ z roku 1967 riešil i problematiku miesta a úlohy rezortu národnej obrany počas vojny.⁶⁸ Dokument schválený Predsedníctvom ÚV KSČ vymedzil miesto a úlohu MNO ČSSR ako vojensko-odborného orgánu komisie obrany ÚV KSČ pre všetky oblasti „branného systému“.⁶⁹ Podľa teoretického variantu mal rezort koordinovať plnenie úloh, ktoré presahovali rámec niektorého z podsystémov bezpečnostného systému štátu.⁷⁰ Vo „vojensko-teritoriálnej“ oblasti mal funkčné vymedzenie určené postavením najvyššieho orgánu velenia.⁷¹

Na základe požiadaviek Hlavného velenia Spojených ozbrojených síl VZ a „poľného velenia“ ČSLA sa malo MNO ČSSR podľa teoretických kalkulácií podieľať na: všestrannom zabezpečení „československých poľných vojsk“, zabezpečení súčinnosti s generálnymi štábmi armád členských štátov Varšavskej zmluvy v oblasti vojenskej obrany území štátov sovietskeho bloku a pri zaisťovaní činnosti „poľných vojsk koalície štátov VZ“.⁷²

Konkrétne úlohy rezortu národnej obrany, podľa schváleného modelu z roku 1967, boli hypoteticky postavené podľa nižšie uvedených oblastí.

A. Zodpovednosť za včasné vyrozumienie určených riadiacich orgánov na „nebezpečenstvo napadnutia štátu“.⁷³

B. Na základe analýz vojensko-politickej situácie mal navrhovať komisii obrany ÚV KSČ realizovanie opatrení k zabezpečeniu obranyschopnosti štátu.⁷⁴

C. Zodpovednosť za včasné varovanie obyvateľstva pred vzdušným nebezpečenstvom, rádioaktívnym, chemickým a bakteriologickým zamorením.⁷⁵

D. Zaisťovať nepretržitú informovanosť všetkých oblastí obranného systému o potenciálnej a realnej vojenskej situácii na určenom teritóriu.⁷⁶

E. V súčinnosti s ostatnými oblasťami „branného systému“ spracovávať a predkladať komisii obrany ÚV KSČ návrhy na riešenie situácií vzniknutých po vzdušných úderoch potenciálneho „nepriateľa“.⁷⁷

F. Na základe rozhodnutí komisie obrany ÚV KSČ mal rezort koordinovať plnenie straníckych uznesení medzi jednotlivými oblasťami „obranného systému“.⁷⁸

G. V súvislosti s priebežne získanými vojnovými skúsenosťami bol rezort národnej obrany povinný spresňovať realizáciu „obranných a ochranných opatrení“ nielen vo vojenskej, ale aj ostatných oblastiach „branného systému“ ČSSR.⁷⁹

Rezort národnej obrany z pozície orgánu velenia mal v procese „zaisťovania vojenskej činnosti“ plniť aj značne široké spektrum bežných úloh.⁸⁰

⁶⁸ Tamže.

⁶⁹ Tamže.

⁷⁰ Tamže.

⁷¹ Tamže.

⁷² VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1969, sign. 1 – 1/1.

⁷³ Tamže, sign. 24 – 4/1.

⁷⁴ Tamže.

⁷⁵ Tamže.

⁷⁶ Tamže.

⁷⁷ Tamže.

⁷⁸ Tamže.

⁷⁹ Tamže.

⁸⁰ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Náčelník Generálneho štábu ČSLA (N GŠ), 1969, sign. 24/1.

Funkcia orgánu zabezpečujúceho potreby „poľných vojsk“⁸¹ a povinnosť garantovať súčinnosť s vojskami tzv. východného bloku ho predurčili na plnenie týchto nasledujúcich kľúčových úloh.

A. Riadiť a zabezpečovať presuny vlastných a koaličných vojsk štátov VZ a novovytvorených zväzkov a útvarov ČSLA.⁸²

B. Organizovať doplňovanie poľných a teritoriálnych vojsk vrátane ich materiálo-technického zabezpečenia.⁸³

C. Riadiť výcvik a formovanie nových zväzkov, útvarov, jednotiek a záložných štábov.⁸⁴

D. Uplatňovať požiadavky na výrobu a opravy vojenskej techniky, výrobu náhradných dielcov a ostatných materiálov v národnom hospodárstve.⁸⁵

E. Zabezpečovať koaličné vojská štátov VZ nachádzajúcich sa území ČSSR „...v rozsahu stanovenom medzinárodnými dohodami a podľa schválených požiadaviek Hlavného velenia Spojených ozbrojených síl...“.⁸⁶

F. Organizovať v prospech poľných vojsk železničnú, cestnú, vzdušnú, vodnú a potrubnú dopravu.⁸⁷

G. Zabezpečovať súčinnosť a odovzdávať potrebné informácie generálnym štábom vojsk VZ a podľa „...konkrétnych potrieb spresňovať v období mieru prijaté súčinnostné dohody...“.⁸⁸

Po prijatí uznesenia P ÚV KSČ v roku 1967 o novom modeli „obraného systému“ nasledoval proces jeho konkretizácie úloh aj na nižších veliteľských stupňoch.

Veliteľstvo vojenského okruhu plnilo v rámci nového modelu „branného systému“ úlohy ako jeden z najdôležitejších stupňov velenia vo vojenskej oblasti.⁸⁹ Špecifickým rysom riadenia integrovaného „branného systému“ v druhej polovici 60. rokov minulého storočia sa vo vzťahu k vojenským okruhom stala absencia „...zodpovedajúceho riadiaceho straníckeho orgánu na horizontálnej úrovni...(Komisia obrany ÚV KSČ – pozn. M. P.)“.⁹⁰ Z uvedeného dôvodu mali vojenské okruhy v celom systéme špecifické postavenie. Výnimkou bol Východný vojenský okruh, ktorý mal určené takéto stranícke a štátne orgány (ÚV KSS a Slovenská národná rada – pozn. M. P.)⁹¹.

Uvedené skutočnosti čiastočne obmedzovali spôsob a rozsah velenia zo stupňa vojenský okruh smerom k podriadeným zväzkom, útvarom, ústavom, úradom, zariadeniam a krajským vojenským veliteľstvám. V období predpokladaného variantu vojnového konfliktu mali vojenské okruhy ako orgány velenia v procese zaistovania vojenskej činnosti na teritóriu plniť nižšie uvedené najdôležitejšie úlohy.

A. Riadiť operačnú, bojovú, odbornú a politickú prípravu podriadených štábov, vojsk a vojenských územných orgánov.

⁸¹ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 157.

⁸² Tamže.

⁸³ Tamže.

⁸⁴ Tamže.

⁸⁵ Tamže.

⁸⁶ Tamže.

⁸⁷ Tamže.

⁸⁸ Tamže.

⁸⁹ Tamže, f. 0855, šk. č. 155.

⁹⁰ Tamže, f. 0855, šk. č. 157.

⁹¹ Tamže, f. 0855, šk. č. 155.

B. Riadiť nasadenie podriadených vojsk, zabezpečovať ich zbraňami, vojenskou technikou a materiálom.

C. Riadiť mobilizáciu podriadených zväzkov, útvarov a doplnkov určených útvarov vojakmi v zálohe, dopravnými a mechanizačnými prostriedkami z národného hospodárstva.

D. Riadiť činnosť radiačnej hlásnej siete a vyhodnocovanie chemickej a radiačnej situácie na území vojenského okruhu.

E. Koordinovať opatrenia súvisiace s vedením bojovej činnosti v priebehu obrany a ochrany územného obvodu a opatrenia na odstránenie následkov napadnutia zbraňami hromadného ničenia.

F. Riadiť vojenské presuny v rámci stanoveného územného obvodu podľa rozhodnutia MNO ČSSR.

G. Riadiť vykonávanie „mimovojskovej prípravy brancov“ a vojakov v zálohe a zabezpečovať rozvoj výcvikovej základne vojsk.

Veliteľstvo vojenského okruhu v mierovom období (podobne ako v priebehu vojnového konfliktu – pozn. M. P.) malo plniť funkciu veliteľského orgánu vojenskej oblasti „obranného systému“ na teritóriu vojenského okruhu. V tomto smere malo plniť nižšie uvedené základné úlohy.

A. Usmerňovať krajské vojenské veliteľstvá v realizovaní „jednotných vojenských aspektov a požiadaviek“ vojenského charakteru pri spracovaní príslušných plánov „obrannej a ochrany“ krajov.⁹²

B. Riadiť operačnú, bojovú a politickú prípravu vrátane prípravy záloh a prijímať opatrenia na zabezpečenie bojovej a mobilizačnej pohotovosti podriadených vojsk územných orgánov.⁹³

C. Riadiť činnosť územnej a vojskovej radiačnej hlásnej siete v stanovenom územnom obvode.⁹⁴

D. Riadiť materiálne, technické, zdravotnícke, veterinárne a finančné zabezpečenie podriadených vojsk.⁹⁵

E. Riadiť vojenské presuny vo vopred stanovenom územnom obvode.⁹⁶

F. Riadiť doplňovanie vojsk dislokovaných v stanovenom územnom obvode.⁹⁷

G. Riadiť posádkovú strážnu službu a stráženie objektov „zvláštnej dôležitosti“.⁹⁸

Z uvedeného vyplýva, že vojenské kruhy mali plniť množstvo úloh z pozícií orgánov vojenského velenia. Napriek tomu, že v schválenom modeli „branného systému“ nemali adekvátnych partnerov, v ostatných oblastiach tohto systému museli plniť všetky vyššie uvedené úlohy viažuce sa na vojenskú oblasť.

Ďalším dôležitým stupňom vo vojnovom variante sa stali krajské vojenské veliteľstvá.⁹⁹ Z ich miesta a úloh v schválenom modeli „branného systému“ z roku 1967 vyplývalo, že mali pôsobiť ako vojensko-obranné orgány Komisií obrany Krajských výborov Komunistickej strany Československa (KO KSČ) pre všetky oblasti „branného systému“ v príslušnom

⁹² Tamže.

⁹³ Tamže.

⁹⁴ Tamže.

⁹⁵ Tamže.

⁹⁶ Tamže.

⁹⁷ Tamže.

⁹⁸ Tamže.

⁹⁹ Tamže, f. ÚV KSS, f. 02, a. j. 94.

kraji.¹⁰⁰ Okrem funkcie orgánu velenia teritoriálnej vojenskej oblasti konkrétneho kraja malo krajské vojenské veliteľstvo plniť aj funkciu vojenského štábu Komisie obrany KV KSČ.¹⁰¹

Z pozície odborného orgánu KO KSČ malo krajské vojenské veliteľstvo navrhovať komisiu obrany opatrenia na zvýšenie obranyschopnosti územia daného kraja, zodpovedať za včasné vyrozumienie určených riadiacich orgánov o hrozbe napadnutia štátu, za varovanie obyvateľstva na území príslušného kraja pred vzdušným nebezpečenstvom, rádioaktívnym, chemickým a biologickým zamorením.¹⁰² Krajský vojenský veliteľ mal zabezpečovať plynulý prísun požadovaných relevantných informácií vojenského charakteru pre všetky ostatné zložky „branného systému“ na území kraja. Tieto mali pravidelne aktualizovať a vyhodnocovať reálnu bezpečnostnú situáciu v oblastiach, za ktoré zodpovedali a následne v koordinácii s krajským vojenským veliteľom vypracovať komplexné hodnotenie celkovej bezpečnostnej situácie v príslušnom kraji. V súčinnosti s ostatnými zložkami „branného systému“ a podľa rozhodnutí veliteľa vojenského okruhu musel krajský vojenský veliteľ spracovávať a predkladať KO KV KSČ návrhy na riešenie aktuálnej bezpečnostnej situácie.¹⁰³ Na základe uznesení KO KV KSČ a podľa rozkazov veliteľa vojenského okruhu mal koordinovať a upresňovať vykonávanie „obránných a ochranných“ opatrení v ostatných oblastiach „branného systému“ na území príslušného kraja.¹⁰⁴

Krajské veliteľstvo, ako nový orgán vojenského velenia, v prijatom modeli „branného systému“ z roku 1967 malo plniť aj množstvo úloh z pozície orgánu velenia pri zaisťovaní vojenskej činnosti na teritóriu príslušného kraja.¹⁰⁵ K úlohám, ktorými boli poverené v predmetnom období krajské vojenské správy (napríklad riadenie mobilizácie a doplňovanie – pozn. M. P.), pribudli ďalšie nové úlohy. Vyplývali z toho, že krajské vojenské veliteľstvá mali teoreticky pôsobiť vo svojom územnom obvode ako vojenské veliteľstvá schopné plniť široké spektrum vojenských úloh.¹⁰⁶

V prvom rade prijatý model „branného systému“ stanovil krajským vojenským veliteľstvám velenie podriadeným útvarom, jednotkám, úradom a zariadeniam a súčasne zodpovednosť za ich bojovú pohotovosť.¹⁰⁷ Z tejto úlohy vyplynul celý rad ďalších úloh, ako napríklad likvidácia nepriateľských výsadek, zabezpečovanie presunov cez územie príslušného kraja, riadenie teritoriálnej radiačnej hlásnej siete, stráženie objektov „zvláštnej dôležitosti“, organizovanie a riadenie likvidácie následkov zbraní hromadného ničenia.¹⁰⁸

Na úrovni krajského vojenského veliteľstva (KVV) mal vzniknúť štáb KVV v zložení: politické oddelenie, operačné oddelenie, náčelníci jednotlivých druhov vojsk a služieb, leteckou skupinou, doplňovacím oddelením, tylom, oddelením vojenskej dopravy, ubytovacím a stavebným oddelením, technickým a finančným oddelením.¹⁰⁹

Štáb KVV mal podľa schváleného modelu branného systému plniť dve základné oblasti úloh, a to vo vzťahu k stranickým a štátnym orgánom a ako veliteľský orgán.¹¹⁰

¹⁰⁰ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Vojenská rada MNO, 1969, sign. 1 / 8 – 2.

¹⁰¹ Tamže.

¹⁰² VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1968, sign. 24 / 4 / 1 – 16.

¹⁰³ Tamže.

¹⁰⁴ Tamže.

¹⁰⁵ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 147.

¹⁰⁶ Tamže.

¹⁰⁷ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1967, sign. 1 – 4 / 22.

¹⁰⁸ Tamže.

¹⁰⁹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS, 1968, sign. 1 / 1 – 4.

¹¹⁰ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 155.

V prvej oblasti sa predpokladalo, že štáb KVV bude na základe rozhodnutí KO KV KSČ spracovávať súhrnné informácie o stave príprav „obrany a ochrany“ príslušného kraja.¹¹¹ Z uvedeného vyplýva povinnosť pripravovať v súčinnosti s ostatnými zložkami „branného systému“ kraja a podľa smernice veliteľa vojenského okruhu plán obrany a ochrany kraja.¹¹² Ďalej podieľať sa na spracovaní plánov evakuácie a likvidácie následkov napadnutia a pomoci postihnutému obyvateľstvu, organizovať „...odbornú a politickú pomoc...“ národným výborom pri zaistovaní „...brannej prípravy obyvateľstva a vojensko-vlasteneckej výchovy mládeže...“.¹¹³

V druhej oblasti mal štáb KVV plniť dôležité úlohy vyplývajúce z jeho pozície ako vojenského veliteľstva. Kalkulovalo sa predovšetkým s velením podriadeným vojskám, vojenským ústavom a zariadeniam.¹¹⁴ Súčasne sa predpokladala i zodpovednosť za ich bojovú a mobilizačnú pohotovosť a za ich bojovú a politickú prípravu, za organizáciu stráženia objektov „zvláštnej dôležitosti“ na území daného kraja.¹¹⁵

Prijatý model „branného systému“ okrem budovania nových krajských veliteľstiev obsahoval aj myšlienku vytvárať veliteľské orgány na úrovni okresov (okresné vojenské veliteľstvá – pozn. M. P.). Podľa autorov modelu z roku 1967 mali byť „...výkonným územným orgánom vojenskej správy v stanovenom obvode a vojensko-odborným orgánom...“¹¹⁶ komisií obrany okresných výborov KSČ pre všetky oblasti „branného systému“ pri riešení otázok súvisiacich s „obranou a ochranou“ teritória daného okresu.¹¹⁷ Vo vzťahu ku komisii obrany okresného výboru KSČ sa predpokladalo plnenie funkčných úloh vojenského štábu komisie obrany príslušného okresu.¹¹⁸

Funkcia odborného orgánu KO OV KSČ predurčovala okresné vojenské veliteľstvo zodpovedať za včasné vyrozumienie určených riadiacich orgánov daného okresu o hrozbe napadnutia štátu, sústreďovať a vyhodnocovať relevantné informácie pre jednotlivé oblasti „branného systému“ a predkladať KO OV KSČ konkrétne návrhy na riešenie vzniknutej bezpečnostnej situácie na území okresu.¹¹⁹

Uznesenia KO OV KSČ a rozkazy veliteľa krajského vojenského veliteľstva nariaďovali veliteľovi okresného stupňa organizovať nepretržitý radiačný a chemický prieskum, pozorovanie na území okresu. Súčasne mu určili povinnosť poskytovať získané relevantné údaje nadriadenému štábu na úrovni okresu, okresným stranickým a štátnym orgánom, vojenským útvarom, ústavom a zariadeniam dislokovaným na území okresu a vojskám presunujúcim sa cez územie príslušného okresu.¹²⁰

Veliteľ okresného vojenského veliteľstva mal vo svojich funkčných povinnostiach okrem iného organizovanie likvidačných následkov napadnutia zbraňami hromadného ničenia vo vytypovaných vojenských záujmových priestoroch.¹²¹ Podľa pokynov bezprostredne

¹¹¹ Tamže.

¹¹² Tamže.

¹¹³ Tamže.

¹¹⁴ Tamže.

¹¹⁵ Tamže.

¹¹⁶ Tamže, f. 0855, šk. č. 167.

¹¹⁷ Tamže.

¹¹⁸ Tamže.

¹¹⁹ Tamže, f. 0855, šk. č. 161.

¹²⁰ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1968, sign. 24/4/1 – 16.

¹²¹ Tamže.

nadriadeného vojenského veliteľstva a pokynov KO OV KSČ mal ďalej poskytovať odbornú pomoc jednotlivým stupňom národných výborov nachádzajúcim sa na teritóriu príslušného okresu. Rozsah poskytovanej odbornej pomoci bol špecifikovaný v priebehu vykonávania záchranných a obnovovacích prác v zistených „ohniskách zásahov“ a počas realizácie pomoci postihnutému obyvateľstvu.¹²²

Funkcia orgánu velenia predurčovala okresné vojenské veliteľstvo, v procese vojenskej činnosti na teritóriu okresu, na riadenie obranných opatrení okresu v plánovanom rozsahu. Súčasne malo veliteľstvo zodpovedať za včasné varovanie obyvateľstva daného okresu pred hrozbou vzdušného napadnutia, rádioaktívnym a chemickým zamorením.¹²³ Ďalej malo v kompetenciách obsiahnuté „...*poverenie vyhlasovať mobilizáciu*...“ v danom okrese a dopĺňovanie vopred predurčených útvarov ČSLA vojakmi v zálohe a technikou z národného hospodárstva.¹²⁴ Na základe nariadenia veliteľa krajského vojenského veliteľstva bol v období vojnového konfliktu povinný povolávať vojakov v zálohe a brancov do ozbrojených síl. Okresné vojenské veliteľstvo (OVV) malo „...*riadit' a zabezpečovať bojovú činnosť*...“ okresného radiačného strediska, družstiev radiačného prieskumu a organizovať stráženie dôležitých objektov na území daného okresu v rozsahu pokynov KO OV KSČ a rozkazov krajského vojenského veliteľstva.¹²⁵ Podľa rozhodnutia veliteľa krajského vojenského veliteľstva malo okresné vojenské veliteľstvo plniť špecifickú úlohu spočívajúcu v participácii na likvidovaní výsadekov protivníka na území príslušného okresu. Vyššie uvedené úlohy patrili medzi najdôležitejšie, ktoré malo okresné vojenské veliteľstvo plniť v období brannej pohotovosti štátu.

V mierovom období malo okresné vojenské veliteľstvo (v modeli „branného systému“ z roku 1967 – pozn. M. P.) teoreticky určenú „...*pozíciu orgánu vojenskej oblasti*...“ na území okresu a bolo priamo podriadené veliteľovi krajského vojenského veliteľstva.¹²⁶ Na stupni okresu malo pôsobiť ako odborný orgán KO OV KSČ a príslušných štátnych orgánov. Súčasne pre tento stupeň velenia vyplývala koordinačná povinnosť v procese plánovania a plnenia úloh, ktoré podľa spracovaných analýz presahovali rámec jednej oblasti schváleného modelu „branného systému“ okresu.¹²⁷ Ďalej z jeho postavenia vyplývala aj povinnosť participácie na realizácii a kontrole všetkých uznesení, ktoré podľa teoretických predpokladov prijímala KO KV KSČ „...*k zvýšeniu obranyschopnosti okresu*...“.¹²⁸

Vo vzťahu k orgánom komunistickej strany, štátu a spoločenským organizáciám malo okresné vojenské veliteľstvo v súčinnosti s ostatnými oblastami „branného systému“ spracovávať plány obrany a ochrany okresu na obdobie brannej pohotovosti štátu.¹²⁹ Komisia obrany okresného výboru KSČ mala kompetenciu splnomocniť OVV uplatňovať požiadavky vojenskej oblasti v plánoch spracovaných na úrovni národných výborov.

Na okresnom stupni spracovávalo okresné vojenské veliteľstvo „Plán vyrozumienia obyvateľstva na území...“ príslušného okresu, podieľalo sa spracovaní „Plánov evakuácie a likvidácie následkov napadnutia a pomoci postihnutému obyvateľstvu“, ktoré sa mali vypraco-

¹²² Tamže.

¹²³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Hlavná politická správa ČSLA (HPS), 1969, sign. 24/2 – 2.

¹²⁴ Tamže.

¹²⁵ Tamže.

¹²⁶ Tamže.

¹²⁷ Tamže.

¹²⁸ Tamže.

¹²⁹ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 161.

vávať na úrovni národných výborov.¹³⁰ V priebehu kalkulovaných plánovacích a spracovateľských procesov bolo okresné vojenské veliteľstvo splnomocnené uplatňovať komplex požiadaviek na plánovanie rozsahu pripravovaných likvidačných prác a režim v zamorených priestoroch z hľadiska potrieb armády.

Z miesta a úlohy OVV v rámci „branného systému“ vyplynula povinnosť spracovávať (na základe rozkazu nadriadeného krajského vojenského veliteľa – pozn. M. P.) „Plán vykonania vojenskej mobilizácie okresu“.¹³¹ V súvislosti s uvedenou plánovacou povinnosťou muselo OVV evidovať všetky mobilizačné zdroje a vykonávať komplex opatrení na zvýšenie evidencnej disciplíny. Okrem už vyššie uvedených úloh muselo okresné vojenské veliteľstvo spracovávať „Plán rozvinutia činnosti teritoriálnej radiačnej hlásnej siete v okrese“, zabezpečovať jej funkčnosť so splnením kritérií „...nepretržitej bojovej a mobilizačnej pohotovosti...“, povolávať vojakov v zálohe na vojenské cvičenia a organizovať realizáciu „...mimovojskovej prípravy brancov a záloh...“, v súlade s požiadavkami mierového a vojnového dopĺňovania, vykonávať riadne a mimoriadne odvody a dopĺňovať vopred určené vojenské útvary brancami.¹³²

Autorský tím modelu „branného systému“ z roku 1967 predpokladal, že navrhnutím zriadenia „teritoriálnych jednotiek“ vytvorí „...optimálne podmienky...“ pre plnenie rozsiahleho spektra úloh súvisiacich s obranou a ochranou príslušného teritória.¹³³ V teoretických úvahách mali teritoriálne jednotky v krátkom časovom období po vypuknutí vojnového konfliktu preukázať vysokú schopnosť plnenia náročných obranných a ochranných úloh.

Teritoriálne vojská mali plniť počas vojnového konfliktu úlohy, ktoré vyžadovali v rámci „vševojskových“ jednotiek splnenie špecifických podmienok.¹³⁴ Stranícke mocenské centrum aj napriek odbornej argumentácii rezortu národnej obrany presadilo po svojej línii požiadavku, aby uvedené „...typy vojsk boli kedykoľvek schopné k nasadeniu na front...“.¹³⁵

V novom modeli „branného systému“ sa činnosť „vojenského podsystému“ sa mala zamerať predovšetkým na nižšie uvedené činnosti.

- A. Komplexné operačné plánovanie,
- B. Všestranné zabezpečenie poľných vojsk,
- C. Riadenie bojovej činnosti na teritóriu,
- D. Riadenie činnosti vojenských jednotiek pri ochrane zázemia proti účinkom zbraní hromadného ničenia,
- E. Riadenie systému varovania a vykonávania chemického a biologického prieskumu,
- F. Zabezpečenie brannej a vlasteneckej prípravy obyvateľstva.¹³⁶

Z vyššie uvedených činností vyplýva, že model „branného systému“ z roku 1967 rozširoval spektrum úloh, ktoré dovtedy plnilo ministerstvo národnej obrany. Došlo k enormnému nárastu úloh, ktoré pred delimitáciou plnil dovtedy fungujúci Štáb civilnej obrany ČSSR. Súčasne rezortu pribudli úlohy, ktoré vyplývali z povinností vo vzťahu k stranickým a ďalším štátnym orgánom.

Stranícke mocenské centrum do uznesenia P ÚV KSČ o „brannom systéme“ presadilo direktívnu zásadu, že „...hlavným riadiacim orgánom obrany a ochrany krajiny je Komisia

¹³⁰ Tamže.

¹³¹ Tamže.

¹³² Tamže.

¹³³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Vojenská rada MNO, 1969, sign. 1/8 – 1.

¹³⁴ Tamže.

¹³⁵ Tamže.

¹³⁶ VÚA – VHA Praha, f. MNO, S MNO, 1969, sign. 24/4/1 – 32.

obrany ÚV KSČ...“.¹³⁷ Vo vzťahu ku KO ÚV KSČ bol rezort národnej obrany (na úseku plánovania a príprav – pozn. M. P.) iba tzv. odborným metodickým orgánom.

Stranícke mocenské centrum rozhodlo o zavedení centrálneho riadenia do všetkých oblastí prijatého modelu „branného systému“. Malo sa realizovať prostredníctvom tzv. linky komisií obrany.¹³⁸ V prijatom straníckom uznesení sa predpokladalo, že na ústrednom stupni sa bude spracovávať tzv. komplexný plán „...riešiaci zásady, formy a spôsoby...“ zabezpečenia hlavných úloh obrany ČSSR vo všetkých oblastiach.¹³⁹ Uvedený plán mal mať operačný charakter. Z toho vyplývala dobová nutnosť spracovania „...základnej smernice nielen pre vojenskú...“, ale aj pre „...ekonomickú, bezpečnostnú a politickú oblasť branného systému...“.¹⁴⁰

Dobové teoretické uvažovanie zaradilo činnosť tzv. vojenskej oblasti modelu „branného systému“ z roku 1967 do dvoch základných plánov. Prvým bol „Plán poľného velenia“ a druhým „Plán obrany a ochrany“.¹⁴¹

Uznesenie Predsedníctva ÚV KSČ z roku 1967 potvrdilo v systéme obrany ČSSR rozhodujúcu úlohu ozbrojených síl štátu, v ktorých kľúčovú pozíciu mali zväzy a zväzky, vyčlenené ako „poľné vojská“. Tieto mali podľa dobových predstáv „...plniť úlohy v tesnej súčinnosti s armádami štátov – účastníkov Varšavskej zmluvy...“.¹⁴² Ich činnosť mala vychádzať z „operačného plánu“.

V rámci tzv. vojenskej oblasti sa počítalo s vypracovaním „plánu obrany a ochrany teritória“, ktorý mal byť dokumentom obsahujúcim hlavné opatrenia na „obranu a ochranu teritória“.¹⁴³

Predpokladalo sa, že všetky tri hlavné plány („operačný plán obrany ČSSR“, „operačný plán poľného velenia ČSLA“ a „plán obrany a ochrany teritória“ – pozn. M. P.) budú spracované na úrovni Generálneho štábu ČSLA.¹⁴⁴

Nový model „branného systému“ z roku 1967 prenášal zodpovednosť za včasné vyhlásenie a odvolávanie varovných signálov na území ČSSR z oblasti Civilnej obrany na „vojenský podsystem“.¹⁴⁵ V realizačnom období sa predpokladalo, že dovtedy určenú zodpovednosť jednotlivých štábov Civilnej obrany prevezme ČSLA, t. j. za Štáb CO ČSSR rezort národnej obrany, za štáby CO krajov a okresov Krajské a okresné vojenské veliteľstvá.¹⁴⁶

Na tzv. úseku vyhlasovania a odvolávania vzdušných poplachov bol do prijatia modelu „branného systému“ z roku 1967 zavedený systém protivzdušnej obrany štátu.¹⁴⁷ Predpokladalo sa, že vlastné vyhlasovanie bude vykonané po línii divízia PVOŠ – krajské vojenské veliteľstvo – okresné vojenské veliteľstvo. V uvedenej línii išlo v podstate o zmeny v zodpovednosti na úrovni kraj a okres.

¹³⁷ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 161.

¹³⁸ Tamže, f. 0855, šk. č. 157.

¹³⁹ Tamže.

¹⁴⁰ Tamže.

¹⁴¹ Tamže, f. 0855, šk. č. 161.

¹⁴² Tamže, f. 0855, šk. č. 25.

¹⁴³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. HPS, 1969, sign. 25/2 – 2.

¹⁴⁴ Tamže.

¹⁴⁵ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 157.

¹⁴⁶ Tamže.

¹⁴⁷ Tamže.

V systéme varovania sa predpokladalo využitie stupňa vojenský okruh ako pomocného medzistupňa v prípade vyradenia spojenia medzi divíziami PVOŠ a krajskými vojenskými veliteľstvami. Jednoznačná a „...*nedeliteľná zodpovednosť vojenského podsystemu*...“ za vyhlásenie vzdušného poplachu na území ČSSR viedla vo vojenských kruhoch k záverom, že systém musí byť skvalitnený „...*najmä na úseku skrátenia doby od zistenia*...“ prostriedkov vzdušného napadnutia až po vyrozumenie obyvateľstva.¹⁴⁸ V tomto smere sa predpokladalo opätovné prehodnotenie celej koncepcie vyhlasovania vzdušného poplachu, a to najmä „...*dôkladné ujasnenie si operačných požiadaviek vo vzťahu na starý systém, najmä jeho organizáciu a materiálne zabezpečenie*...“.¹⁴⁹

Vojenský podsystem modelu „branného systému“ z roku 1967 okrem vyššie uvedenej úlohy zodpovedal aj za vyhlasovanie ostatných varovných signálov (napríklad radiačné a chemické nebezpečenstvo, radiačný a chemický poplach a biologické zamorenie – pozn. M. P.).¹⁵⁰

Na centrálnom stupni zodpovedalo za varovanie ministerstvo národnej obrany, na nižších stupňoch vojenské veliteľstvá v rámci svojej územnej pôsobnosti. Z uvedeného vyplýva, že systém varovania o radiačnom, chemickom a biologickom nebezpečenstve mal byť v súvislosti s modelom „branného systému“ z roku 1967 organizovaný „...*vertikálne na stupňoch ÚRS, RSO, KRS a ORS*...“.¹⁵¹

Horizontálne varovanie sa malo podľa autorského tímu modelu „branného systému“ z roku 1967 vykonávať na týchto nižšie uvedených stupňoch.

A. Centrálnom – ÚRS, rezorty a centrálné riadenie.

B. Kraj – okres – národné výbory a iné krajské organizácie.¹⁵²

V novom modeli „branného systému“ nebol vyriešený spôsob varovania medzi krajinami a okresmi „...*systémom TRHS a PVOŠ*...“.¹⁵³ Okrem uvedeného nebola doriešená problematika vzájomného a včasného varovania medzi členskými štátmi Varšavskej zmluvy, a to najmä v prihraničných oblastiach.¹⁵⁴

V totalitnom režime sa za ďalší dôležitý podsystem obrany musela považovať „...*oblasť politickej a ideovej činnosti*...“, ktorá plne spadala do priamej podriadenosti ÚV KSČ a všetkých nižších stranických stupňov.¹⁵⁵ Predsedníctvo ÚV KSČ v prijatom uznesení zaviazalo tajomníkov územných orgánov KSČ pre ideológiu a ich pomocný aktív „...*zabezpečovať plnenie úloh vyplývajúcich z ideologického pôsobenia*...“ vo vnútri komunistickej strany a štátu.¹⁵⁶ Otázky „brannosti“ mali tvoriť stálu súčasť tzv. ideologicko-výchovnej práce v rámci modelu „branného systému“ z roku 1967. Z hľadiska miesta a úlohy v oblasti politickej a ideovej činnosti mala Hlavná politická správa ČSLA „...*nezastupiteľné postavenie*...“.¹⁵⁷

Ministerstvo národnej obrany ČSSR „...*musel v prospech komisií obrany a príslušných ideovo-výchovných inštitúcií*...“ centrálnne zaisťovať pravidelný tok informácií o tzv. vo-

¹⁴⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1969, sign. 24/4/1 – 29.

¹⁴⁹ Tamže.

¹⁵⁰ Tamže.

¹⁵¹ Tamže.

¹⁵² Tamže, f. S MNO, 1969, sign. 24/4/1 – 32.

¹⁵³ Tamže.

¹⁵⁴ Tamže.

¹⁵⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Kancelária MNO (Ka MNO), 1978, sign. C – 1.

¹⁵⁶ A KV Bratislava, f. ÚV KSČ, f. 02/1, sign. p 70/68, č. j., P 4174. 59.

¹⁵⁷ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 161.

jensko-politických problémoch.¹⁵⁸ Rezort mal súčasne pôsobiť aj ako „metodický orgán“ ostatných rezortov v procese vlastného rozvíjania brannej výchovy medzi obyvateľstvom. Uznesenie Predsedníctva ÚV KSČ z roku 1967 direktívne nariaďovalo „...vybudovať ideovo-výchovným pôsobením na masy organizačne a absolútne zladenú oblasť...“.¹⁵⁹

Kľúčovú oblasť „ekonomického zabezpečenia obrany štátu a činnosť k zaisteniu ochrany“ obyvateľstva riadila Štátna plánovacia komisia ako „...centrálny nositeľ celého podsystemu...“.¹⁶⁰ Obsah tejto oblasti charakterizovali nižšie uvedené činnosti.

- A. Ekonomické zaistovanie ozbrojených síl ČSSR.
- B. Zabezpečenie výroby.
- C. Ochrana obyvateľstva a života na území štátu.
- D. Zabezpečenie komplexu požiadaviek „spojeneckých“ ozbrojených síl.
- E. Obnova rozrušeného teritória.
- F. Zaistovanie podmienok na riadenie národného hospodárstva a štátu počas vojnového konfliktu.¹⁶¹

V modeli „branného systému“ z roku 1967 boli zakomponované i činnosti, ktoré predtým v „...oblasti zabezpečovania ochrany obyvateľov a obnovovacích prác...“ mal teoreticky plniť Štáb Civilnej obrany ČSSR.¹⁶²

Podsystém „ekonomického zabezpečenia obrany a činnosti k zaisteniu ochrany obyvateľstva“ mal byť podľa schváleného modelu „branného systému“ z roku 1967 budovaný na týchto nižšie uvedených zásadách.

Všetky hospodársko-mobilizačné, „ochranné a obnovovacie“ úlohy mali byť realizované na základe tzv. jednotného plánu a nebolo možné ich od seba oddeľovať.¹⁶³ Predsedovia národných výborov všetkých stupňov boli podľa modelu „branného systému“ z roku 1967 podriadení komisiám obrany „...za všetku činnosť, ktorá súvisela so zabezpečovaním ochrany obyvateľstva a života na teritóriu vôbec...“, za likvidáciu prípadných následkov napadnutia, obnovu hospodárskej činnosti a verejného života.¹⁶⁴

Vyššie uvedené zásady vychádzali z predstáv, že „...ten, kto riadi a zodpovedá za určité úlohy v mierových podmienkach, bude plne zodpovedať i za opatrenia v prípade ohrozenia štátu...“.¹⁶⁵

Model „branného systému“ z roku 1967 definoval jednotlivé stupne národných výborov ako dôležité prvky v „...riadení hospodársko-mobilizačných prác a priprav ochranných opatrení...“.¹⁶⁶ Po tejto línii mala byť organizovaná príprava obyvateľstva a jeho zainteresovanie v záchranných, likvidačných a obnovovacích prácach.

Poslednou špecifickou oblasťou bol „systém bezpečnostných a poriadkových opatrení na ochranu teritória“.¹⁶⁷ Uvedenú oblasť zaistovalo ministerstvo vnútra v spolupráci s ostatnými orgánmi (prokuratúra a justícia – pozn. M. P.). Do tejto oblasti patrili nižšie uvedené základné druhy činnosti.

¹⁵⁸ A KV Bratislava, f. Archív ministerstva vnútra ČSSR (AMV), f. A – 213, 1969, a. j. 2285.

¹⁵⁹ Tamže.

¹⁶⁰ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 161.

¹⁶¹ Tamže.

¹⁶² VÚA – VHA Praha, f. MNO, Vojenská kancelária prezidenta republiky (VKa PR), 1969, sign. 03053.

¹⁶³ A KV Bratislava, f. ÚV KSČ, f. 02/1, P 70/68.

¹⁶⁴ Tamže.

¹⁶⁵ A KV Bratislava, f. Archív Ministerstva vnútra Slovenskej republiky (AMV SR) Levoča, f. R 013, šk. 6.

¹⁶⁶ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1968, sign. 2/2 – 6.

¹⁶⁷ Tamže, f. MNO, f. OS, 1968, sign. 4/2/4.

- A. „Štátno-bezpečnostná ochrana“,
- B. „Zaisťovanie kľudu a poriadku“ v zázemí,
- C. Súhrn opatrení v prospech ozbrojených síl a protipožiarnej ochrany teritória.¹⁶⁸

Opatrenia obsiahnuté v novom modeli „branného systému“ z roku 1967 mali podľa predstáv autorského tímu zabezpečiť „...vybudovanie obranného systému štátu, ktorý by bol schopný plniť svoju funkciu od prvej chvíle napadnutia štátu...“ a ktorý mal akceptovať predovšetkým požiadavky počiatočného obdobia vojnového konfliktu.¹⁶⁹

Z hľadiska skúmanej problematiky je prelom 60. a 70. rokov minulého storočia špecifický v tom aspekte, že na konci 60. rokov tohto storočia ešte čiastočne dožíval model „branného systému“ z roku 1967.

Určitým zavŕšením snáh vypracovať vlastnú štátnu vojenskú doktrínu v tomto období je „Memorandum...“ z mája 1968. Po násilnom prerušení pokusu o tzv. reformu modelu socializmu rozhodlo Predsedníctvo ÚV KSČ svojím uznesením (22. októbra 1968 – pozn. M. P.) vypracovať návrh nového modelu „branného systému“.¹⁷⁰ Išlo o pokus akceptovať realitu zásadne zmenenej situácie po vojenskej intervencii časti síl Varšavskej zmluvy a následnej dislokácii sovietskych vojsk na území ČSSR. Termín teoretického vypracovania modelu určilo Predsedníctvo ÚV KSČ na 31. decembra 1969. Predložený draft modelu nového „branného systému“ urýchlene schválila Rada obrany štátu a začal byť realizovaný začiatkom 70. rokov minulého storočia.

Tento model „branného systému“ predstavoval prípravu a vlastnú bojovú činnosť ozbrojených síl spolu s komplexom následných opatrení k „obrane a ochrane“ teritória.¹⁷¹ Oficiálne dokumenty, ktoré riešili túto problematiku, vychádzali z predpokladu, že „branný systém“ štátu socialistického typu predstavuje zvláštnu inštitucionalizovanú činnosť, ktorá mala byť determinovaná sociálno-spoločenskými zmenami v spoločenskom organizme. Realizovaný model „branného systému“ z roku 1969 akceptoval aj predpoklad jeho budovania už v mierových podmienkach v súlade s požiadavkou zaistenia plynulého prechodu na vojnové podmienky.

Model „branného systému“ z roku 1969 obsahoval štyri nižšie uvedené kľúčové etapy.

A. V predpokladanej etape s názvom „výstavba a obrana krajiny v mierových podmienkach“ sa mala realizovať tzv. koncepcia vytvárania sústavy orgánov, inštitúcií a organizácií so „...zjednocujúcou funkciou budovania spoločnosti a jej obrany...“.¹⁷² Paralelne mal prebiehať proces intenzívnych príprav na plynulý prechod tejto sústavy do vojnového stavu s vytýpaným potenciálnym „ideologickým nepriateľom“.

B. Etapu „prechodu štátu z mierových podmienok na vojnové“¹⁷³ členil autorský tím do troch stupňov pohotovosti a „situácie ohrozenia“. V tejto etape tvorcovia modelu kalkulovali s prechodom na vojnovú organizáciu, vyznačujúcou sa zosilneným centralizačným tlakom s direktívnymi zásahmi organizačného charakteru.

C. Etapa „počiatočného obdobia vojnového konfliktu“.¹⁷⁴ Vojenský odborníci ju označovali za rozhodujúcu a súčasne najťažšiu z hľadiska „...brániaceho sa...“. V nej sa mala podľa dobových predstáv prejavíť odolnosť proti hromadným úderom potenciálneho

¹⁶⁸ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. NGŠ ČSĽA, 1969, sign. 2 – 5/2.

¹⁶⁹ Tamže.

¹⁷⁰ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OS, 1968, sign. 1 – 1/4.

¹⁷¹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. HPS, 1969, sign. 25 – 3/3.

¹⁷² Tamže, f. S MNO, 1969, sign. 24 – 5/2 – 4.

¹⁷³ Tamže.

¹⁷⁴ Tamže.

(tzv. vonkajšieho) ideologického nepriateľa a súčasne zaistiť aktívna bojová činnosť vojsk.

D. Etapu „ďalšieho vedenia vojnového konfliktu“¹⁷⁵ malo charakterizovať predpokladané úsilie o prekonanie deštruktívnych následkov „počiatočného obdobia vojnového konfliktu“ a „...*mobilizácie všetkých dostupných rezerv k víťaznému zakončeniu svetového koalického vojnového stretnutia*...“.¹⁷⁶

Pri koncipovaní „branného systému“ predstavitelia Spojeného velenia Varšavskej zmluvy zdôrazňovali dôležitosť geostrategickej polohy ČSSR. Vojenski stratégovia tzv. Východného bloku predpokladali, že v budúcom globálnom vojnovom konflikte so svojou údernou silou (NATO – pozn. M. P.) nielenže udrží svoje vlastné strategické pozície (pokiaľ možno s prekvapením – pozn. M. P.) a bude rozvíjať bojovú činnosť na území ČSSR.¹⁷⁷

Politický nátlak sovietskej mocenskej špičky nútil zodpovedné kruhy bývalej ČSSR už v mierovom stave maximálne prispôbiť „branný systém“ predpokladaným vojnovým podmienkam. Predstava, že by takmer celé územie ČSSR spadalo do tzv. pásma priamej bojovej činnosti viedla k dominantnému postaveniu vojenského aspektu obrany ČSSR.

Podobne ako vo všetkých oblastiach spoločenského života, tak i v úsekoch štruktúry „branného systému“ bola ústavne zabezpečená vedúca úloha KSČ. V súvislosti s realizovaním mocenského monopolu KSČ vznikol stav, ktorý podľa možnosti ovplyvňovať tvorbu „branného systému“, blokoval ostatné politické subjekty legálne pôsobiace v politickom systéme spoločnosti. Mocenská špička KSČ rozhodla o vytvorení tzv. systému komisií obrany, ktoré pôsobili nielen na úrovni ÚV KSČ, ale aj na stupňoch okresov.

V „brannom systéme“ dochádzalo k postupnému začleňovaniu nielen štátnych orgánov a inštitúcií, ale aj takmer celej tzv. zastupiteľskej sústavy, hospodárskej zložky a záujmových organizácií. Ich postavenie a vplyv v tejto oblasti boli v porovnaní s KSČ takmer nulové.

Nosnou oblasťou dožívajúceho modelu „branného systému“ z roku 1967 sa stala vojenská činnosť orientovaná na plnenie „obránných a ochranných“ úloh. Táto oblasť predstavovala okrem iného i činnosť spojenú s predpokladaným vytváraním „poľných vojsk“, zaisťovaním vlastných bojových operácií a zabezpečovaním bojovej činnosti na teritóriu štátu.

V súvislosti s vojenskou činnosťou na vlastnom teritóriu dochádzalo na adekvátnych stupňoch k budovaniu príslušných veliteľských orgánov „pre teritoriálnu obrannú funkciu“ (prvé teritoriálne orgány vznikli na stupňoch MNO ČSSR a GŠ ČSLA – pozn. M. P.). Na čele teritoriálneho orgánu MNO ČSSR bol náčelník – zástupca MNO ČSSR genmjr. K. Peprný, ktorý priamo podliehal ministrovi národnej obrany a súčasne plnil funkciu predsedu „medzirezortnej koordinačnej komisie teritoriálneho obranného systému ČSSR“.¹⁷⁸ Teritoriálny orgán vznikol aj na stupni GŠ ČSLA a jeho hlavná náplň spočívala v koncepčnom vypracovaní podkladov teritoriálnej časti „branného systému“, v súčinnosti s ostatnými zložkami MNO ČSSR. Tento orgán rozpracovával uznesenia Komisie obrany ÚV KSČ a v jeho kompetencii boli aj základné otázky obrany a ochrany teritória.

Na stupňoch kraj a okres bola pripravená koncepcia organizačného a personálneho prebudovania dovtedy fungujúcej vojenskej správy na teritoriálne veliteľstvá, ktoré podľa dobových analýz mali byť schopné plne zaistiť „komplexnú vojenskú činnosť“ v rámci svojho územného pôsobenia.

Presadzovanou podmienkou fungovania modelu teritoriálnej obrany malo byť budovanie „poľných vojsk“ ako „...*nezávislých ozbrojených síl*...“, na ktoré mali splniť

¹⁷⁵ Tamže.

¹⁷⁶ Tamže.

¹⁷⁷ Tamže, f. MNO, f. OMS, 1964, sign. 14/1 – 3.

¹⁷⁸ Tamže, f. MNO, f. Náčelník HPS ČSLA, 1967, sign. DS č. j. 007661.

požiadavku „...všetkých obranných úloh na vlastnom teritóriu...“.¹⁷⁹ Predpokladalo sa, že základným článkom vojenských síl na teritóriu štátu budú vojská protivzdušnej obrany štátu. Potenciálnym zdrojom pri vybudovaní jednotne organizovaných vojenských síl mali byť jednotky cestného a železničného vojska MNO ČSSR, ktoré podľa teoretických úvah zostávali po vyčlenení vojsk „poľného určenia“ a po čiastočnom mobilizačnom doplnení na teritóriu štátu.¹⁸⁰ Ďalšiu časť mali vytvárať vojská Civilnej obrany. Teoreticky boli rozpracované opatrenia, ktoré podľa zámeru mali viesť k plynulému organizačnému spojeniu vyššie uvedených „...vojsových súčastí do jednotnej vojenskej sily...“ podriadenej MNO ČSSR.¹⁸¹

Zmeny v „brannom systéme“ z roku 1967 si vyžiadali okrem iného i novelizáciu príslušnej legislatívy.¹⁸² Model „branného systému“ vytváral podmienky na transformáciu „brannej sústavy“ ČSSR do jednotného systému. Na základe jednotlivých druhov činností bol systém štruktúrne členený do štyroch oblastí – podsystémov.¹⁸³

Model „branného systému“ z roku 1967 oficiálne zrušilo Predsedníctvo ÚV KSČ svojím uznesením zo dňa 22. októbra 1968. Súčasne rozhodlo o vypracovaní nového návrhu zásad „branného systému“ ČSSR. S praktickým prijatím a realizovaním zásad sa mohlo reálne počítať až od začiatku 70. rokov minulého storočia. Oficiálne zrušený model „branného systému“ z roku 1967 prežíval v menších zmenách i naďalej. Časové vákuum absencie „branného systému“ (od 22. októbra 1968 do 31. decembra 1969) sa vytvorilo v súlade s direktívnym rozhodnutím P ÚV KSČ. Formálne ho vyplnilo administratívne opatrenie rezortu národnej obrany. Uvedené opatrenie pod názvom „Zásady na dočasné riadenie obrany“ podľa propagandistických vyhlásení ministra a ďalších vysokých straníckych a armádnych funkcionárov „komplexne zabezpečovali potreby obrany“. Tieto vyhlásenia boli v rozpore s realitou, ktorá nastala po vojenskej intervencii časti vojsk Varšavskej zmluvy v auguste 1968. „Zásady...“ reálne akceptovali len fakt umelého asymetrického modelu federatívneho usporiadania ČSSR a Ústavného zákona č. 10/1969 Zb. o Rade obrany štátu.

Na svojich prvých zasadaniach prijala Rada obrany štátu nevyhnutné administratívne opatrenia na začatie činnosti rád obrany na ďalších jednotlivých stupňoch riadenia. Vymenovala Radu obrany SSR a Radu obrany ČSR, uložila predsedom vlád zriadiť na svojich úrovniach do 15. júna 1969 odbory obrany a bezpečnosti, ktoré mali plniť funkciu sekretariátu Rád obrany národných republík a tiež funkciu obranného a koordinačného orgánu predsedu vlády (vedúcim uvedeného odboru vlády SSR sa stal plk. Ing. V. Šmidke, ktorý súčasne vykonával funkciu sekretára Rady obrany SSR – pozn. M. P.).¹⁸⁴ Menovaním predsedu a členov rád obrany určených národných výborov sa končila činnosť komisií obrany krajenských výborov a okresných výborov KSS (skončila de facto až prevzatím dokumentácie dňa 30. júna 1969 – pozn. M. P.).¹⁸⁵ Za sekretárov rád obrany národných výborov boli menovaní vojaci z povolania, ktorých uvoľnili podľa zásad vládneho uznesenia č. 696 z roku 1958.

Rada obrany SSR¹⁸⁶ pôsobila ako štátny orgán, ktorý na území Slovenska zabezpečoval realizovanie uznesení Rady obrany štátu. Vo vzťahu k nadriadenému orgánu odporúčala

¹⁷⁹ Tamže, f. MNO, f. S MNO, 1967, sign. 24 – 4/ 1 – 7.

¹⁸⁰ Tamže.

¹⁸¹ Tamže.

¹⁸² A KV Bratislava, f. Vláda SSR, 1969, č. j. 00443/1969.

¹⁸³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. HPS, 1967, sign. 24 – 3/2.

¹⁸⁴ A KV Bratislava, f. Archív Odboru obrany a bezpečnosti SR (A OOB), 1969, č. j. 00279/1969.

¹⁸⁵ Tamže, 1970, č. j. 00388/70.

¹⁸⁶ Tamže, 1969, č. j. 0871/70.

opatrenia na riešenie otázok obranyschopnosti ČSSR. Na území Slovenska Rada obrany SSR direktívne riadila činnosť jednotlivých ministerstiev a ostatných orgánov štátnej správy, ako aj činnosť rád obrany národných výborov.

Dôležitým momentom fungovania „branného systému“ bolo upravenie vzájomných vzťahov medzi Radou obrany SSR a vládou SSR, ministerstvami a ostatnými orgánmi štátnej správy a radami obrany národných výborov vo vertikálnych a niektorých horizontálnych smeroch.

Vláda SSR sa v oblasti obrany, počas funkčnosti tzv. prechodného modelu „branného systému“, vypracováno v „Zásadách na dočasné riadenie obrany“, riadila zákonmi a platnými predpismi. V zásade vychádzala zo záverov a direktív Rady obrany SSR. Vo väzbe na príslušné rezorty federálnej vlády slovenská vláda zabezpečovala dohodnuté opatrenia a plánované úlohy príslušnými orgánmi na Slovensku, jednotlivými stupňami národných výborov, ako aj národným hospodárstvom (vrátane úloh zo zvláštnej časti federálneho plánu – pozn. M. P.).

Vo vzťahu k slovenským ministerstvám, orgánom štátnej správy a radám obrany všetkých stupňov mala Rada obrany SSR právo v rámci vymedzenej pôsobnosti ukladať záväzné úlohy a vyžadovať pravidelné správy o stave ich plnenia. Takto sa len posilňovali systém direktívnych príkazov a dlhodobou budovaná komplikovaná tzv. administratívno-byrokratická sústava riadenia.

So zámerom skvalitniť činnosť na tzv. úseku obrany bol vytvorený Odbor obrany a bezpečnosti vlády SSR – sekretariát Rady obrany SSR. Odbor bol ustanovený ako samostatný vojenský, poradný a koordinačný orgán predsedu vlády SSR a vlády v otázkach obrany a bezpečnosti.

Na úrovni SSR sa na oblasti plnenia úloh obrany a bezpečnosti podieľali vláda SSR, Rada obrany SSR, republikové ministerstvá (vnútra, plánovania, priemyslu, lesného a vodného hospodárstva, financií, poľnohospodárstva a výživy, stavebníctva, pôšt a telekomunikácií, výstavby a techniky, dopravy, školstva, práce a sociálnych vecí, zdravotníctva a obchodu). Z ďalších orgánov sa na plnení úloh podieľali Štatistický úrad, Zväzy výrobných a spotrebných družstiev, ZVÁZARM, Československý červený kríž a Československý zväz požiarnej ochrany.¹⁸⁷ Zásady boli vydané všetkým radám obrany okresných a mestských národných výborov na Slovensku.

Zrušením krajských národných výborov (KNV) vznikla na Slovensku zo začiatku komplikovaná situácia v celej oblasti riadenia obrany a bezpečnosti. Do zrušenia stupňa KNV boli totiž všetky plány a prípravy teritória na obranu viazané na tieto stupne národných výborov a na rady krajských výborov KSS. Ani opatrenia spočívajúce vo vytvorení detašovaných pracovísk odboru obrany a bezpečnosti na bývalých krajoch však nedokázali zvládnuť chaotickú situáciu, keď „...zabehnutému systému...“ chýbal článok, ktorý predtým plnil funkciu „...riadiaceho, koordinačného a výkonného orgánu hospodársko-mobilizačných príprav...“.¹⁸⁸ Uvedenú situáciu Rada obrany štátu vyriešila rozhodnutím o zriadení rád krajov obrany (začali činnosť k 1. septembru 1970 – pozn. M. P.).

Stupeň rozpracovania a realizácie „Zásad...“ na úrovni rezortov štátnej správy SSR a na stupňoch národných výborov bol silne ovplyvnený fázou „normalizácie“, ktorá vyvolala časté personálne čistky. Plošne zasiahla ministerstvá, národné výbory všetkých stupňov, rady obrany a ďalšie orgány a organizácie. Na začiatku 70. rokov minulého storočia vznikla najkomplikovanejšia situácia na úseku ústredných orgánov štátnej správy, ktorých vplyv na činnosť aparátu národných výborov a ostatných zložiek bol nedostatočný a stav sa v podstate iba zhoršoval. Vzniknutú situáciu sa mocenské centrum snažilo vyriešiť ďalším ad-

¹⁸⁷ Tamže, 1969, č. j. 0018.

¹⁸⁸ Tamže, 1970, č. j. 01206.

ministratívnym opatrením, ktorého podstata spočívala v posilnení úlohy sekretariátu Rady obrany SSR (Odbor obrany a bezpečnosti – pozn. M. P.), a to vytvorením „predurčeného štábu Rady obrany SSR a predstaviteľov hlavných zložiek branného systému“. Toto administratívne opatrenie neprinieslo očakávaný efekt, pretože v dôsledku personálnych čistiek vznikol nedostatok kvalifikovaných pracovníkov – odborníkov, ktorých prepustili.

Ďalším vážnym problémom, ktorý sa postupne výraznejšie vykryštalizoval, bolo nedostatočné vyriešenie vzájomných vzťahov, práva a delimitácie medzi federálnymi orgánmi a národnými orgánmi štátnej správy. Dobový variant riešenia staval na zvýraznení úlohy predsedníctva republikovej vlády pri riešení celého komplexu problémov a otázok súvisiacich s „branným systémom“.

Dňa 7. augusta 1969 začala pôsobiť Rada obrany SSR a po 1. novembri 1969 aj rady obrany okresov. Po zrušení krajského stupňa národných výborov začali novozriadené rady obrany krajov fungovať až po 1. septembri 1970.¹⁸⁹

Na prelome 60. a 70. rokov minulého storočia, po konštituovaní Rady obrany SSR, bolo nutné v rámci tvoriaceho sa nového „branného systému“ riadiť rady obrany 38 okresov. Z hľadiska personálneho obsadenia republikovej rady obrany, ale i jej sekretariátov bolo problematické poskytovať radám obrany nižších stupňov metodickú pomoc, usmerniť ich činnosť, ale i vykonávať kontrolnú činnosť.

Kontrolnou činnosťou sa zistilo, že najväčšie nedostatky na stupni rada obrany republiky spočívali v neujasnení povinnosti koordinovania úloh obrany a ochrany na rezortoch štátnej správy. Bolo nevyhnutné jednoznačne stanoviť organizačnú štruktúru odborov obrany na úrovni jednotlivých rezortov štátnej správy a náplň ich činnosti. Rada obrany SSR plnila, okrem iného, i funkciu nadrezortného kontrolného orgánu, čo sa však nepodarilo úplne presadiť aj do jej kontrolných právomocí. To sa negatívne odrazilo napríklad i v tom, že vo vzájomných vzťahoch medzi Radou obrany SSR a ministerstvami, ústrednými orgánmi a organizáciami SSR nebola vyriešená otázka nadrezortnej kontroly v oblasti stavu zabezpečovania úloh obrany a ochrany na teritóriu Slovenska. Výsledky predbežných kontrol odhalili závažný fakt, ktorý spočíval v nezabezpečení bojovej pohotovosti na stupni rád obrany okresov a krajov. Obdobný stav bol však zistený aj na stupni Rady obrany SSR a v centrálnych orgánoch. Táto situácia prevládala na Slovensku až do konca roka 1970.¹⁹⁰

Riešenie sa nehládalo vo zvyšovaní odbornej kvalifikácie ľudí, ale opäť len v administratívnych opatreniach, ktorým unikala táto skutočnosť. Tendenciu k administratívno-byrokratickým zásahom posilňoval proces novelizácie Ústavného zákona č. 10/1969 Zb., ktorým sa mala vytvoriť štruktúra systému rád obrany „...ako zásadných orgánov republík, krajov a okresov...“¹⁹¹, t. j. odstrániť nižšie stupne rady obrany na úrovni národných výborov. Opatrenie malo za cieľ vytvoriť rady obrany krajov a okresov SSR ako samostatné zložky, ktorým mali byť podriadené sekretariáty. Vytvorením sekretariátov sa situácia vôbec nezlepšila. Išlo len o tzv. prelievanie kádrov, ktorých odbornosť bola diskutabilná. Kontrolné výjazdy a rôzne poznatky opäť potvrdzovali nežiaduci stav administratívneho opatrenia, ktoré len zakonzervovalo pôvodný stav.

Rady obrany národných výborov okresov a krajov postupne preberali funkciu riadiaceho a koordinačného orgánu v otázkach obrany a ochrany na príslušnom teritóriu. Celková úroveň bola rozdielna, pretože ju podmieňoval často podceňovaný faktor adekvátnej odbornej kvalifikácie na výkon konkrétnej funkcie. Tento deficit nebolo možné odstrániť ani nariadeniami (tzv. metodičkami – pozn. M. P.) či inými „odborne“ zameranými direktívami

¹⁸⁹ Tamže, 1970, č. j. 00406.

¹⁹⁰ Tamže.

¹⁹¹ Tamže.

z vyššieho stupňa. Činnosť rád obrany národných výborov bola orientovaná na uplatňovanie brannej politiky komunistickej strany, na všetkých úsekoch politického, hospodárskeho a kultúrneho života v danom teritóriu. V uvedenom hlavnom zameraní činnosti boli rady direktívne riadené i pokynmi Rady obrany SSR.

V začiatkovej fáze činnosti rád obrany bola využívaná dokumentácia bývalých komisií obrany komunistickej strany. Ako uvádzajú poznatky kontrolných orgánov boli mnohí členovia rád obrany noví, „...*preto sa v úlohách ešte nedostatočne orientujú...*“.¹⁹² Plnenie plánov a zasadnutia rád obrany boli často „...*narušované pre zaneprázdnenosť ich členov pri plnení úloh konsolidácie...*“.¹⁹³ Mnohí členovia rád obrany predstavovali tzv. zdravé normalizačné jadro a aktívne pôsobili v previerkových komisiách v procese straníckych čistiek.

Zo základných dokumentov potrebných pre činnosť systému rád obrany, prijatých na federálnom stupni, boli na prelome 60. a 70. rokov minulého storočia schválené len Ústavný zákon č. 10/1969 a „Zásady riadenia obrany štátu“. Spomaľoval sa však proces vydania zákona z úrovne Federálneho zhromaždenia ČSSR o pôsobnosti federálnych orgánov, rád obrany republík, krajov a okresov, zákona o pôsobnosti ostatných orgánov republík a národných výborov pri riadení a plnení úloh obrany a o vzťahoch medzi týmito orgánmi. Vyššie uvedené pôsobnosti stanovil paragraf 11 ústavného zákona o Rade obrany štátu z roku 1969.

V počiatočnej fáze normalizácie (najmä prvá tretina 70. rokov minulého storočia – pozn. M. P.) dochádzalo na všetkých stupňoch rád obrany k častým a v mnohých prípadoch nepodstatným personálnym zmenám. Išlo doslova o plošné personálne čistky.¹⁹⁴ Pri vytváraní podmienok pre činnosť rád neboli v tomto kontroverznom období vyčlenené sily a prostriedky radám obrany národných výborov. Požiadavky na sily a prostriedky riešil tajomník Rady obrany SSR na stupni generálneho štábu ČSLA¹⁹⁵ (musel ich vyčleniť Východný vojenský okruh – pozn. M. P.).

V procese riadenia v podmienkach ČSSR popri „Zásadách riadenia obrany štátu“ (schválené Radou obrany štátu dňa 10. júla 1969 – pozn. M. P.) platila na prelome 60. a 70. rokov 20. storočia prevažná časť uznesení bývalej Vojenskej komisie obrany ÚV KSČ. Použitelnosť a realnosť spracovanej dokumentácie však už bola v rozpore so zmenami, ktoré súviseli najmä s prechodom komisií obrany orgánov KSČ do systému rád obrany národných výborov. Uvedená dokumentácia nebola upravená ani po línii činnosti rezortov. Zložitá situácia vznikla v rade obrany Mestského národného výboru Košice, kde ešte nebol dobudovaný ani „...*nevyhnutný aparát...*“.¹⁹⁶ Z tohto dôvodu nebolo možné ani v roku 1970 pristúpiť k procesu spracovania komplexu dokumentácie rady obrany.

Na základe paragrafu 1, odst. 2 Ústavného zákona č. 10/1969 Zb. a Zásad riadenia obrany štátu č. j. 003520/11 – 1969 boli na ministerstvách a iných ústredných orgánoch štátnej správy SSR zriadené začiatkom 70. rokov minulého storočia útvary obrany.

V zmysle Zásad riadenia obrany štátu mali jednotlivé ministerstvá a iné ústredné orgány štátnej správy SSR zodpovedať za realizáciu opatrení v oblasti „obrans štátu“. Vo svojej pôsobnosti riadili hospodársko-mobilizačnú prípravu, úroveň prípravy Civilnej obrany a plnili ďalšie úlohy obrany podľa pokynov Ministerstva vnútra SSR, Ministerstva práce a sociálnych vecí SSR a Ministerstva financií SSR.

¹⁹² Tamže.

¹⁹³ Tamže.

¹⁹⁴ Tamže.

¹⁹⁵ Sily pre jednotlivé kraje na Slovensku boli vyčlenené takto: Západoslovenský kraj 200 osôb, Stredoslovenský kraj 225 osôb a Východoslovenský kraj 150 osôb. Perspektívne sa počítalo aj so silami pre Radu obrany Národného výboru hlavného mesta SSR.

¹⁹⁶ A KV Bratislava, f. A OOB, 1970, č. j. 00183.

Útvary obrany zostavovali návrhy vykonávacích a tzv. strednodobých plánov mobilizačných investícií Civilnej obrany vrátane projektových prác. Garantovali vypracovanie systému dopĺňovania štátnych a mobilizačných rezerv, financovanie mobilizačných príprav Civilnej obrany a špeciálneho výskumu a vývoja.

Osobitné úlohy plnili útvary obrany na Ministerstve plánovania SSR, ktoré pôsobilo v pozícii ústredného orgánu pre plánovanie, „...*metodické riadenie a koordináciu hospodársko-mobilizačných príprav pre odvetvové ministerstvá a národné výbory*...“.¹⁹⁷

Úlohy útvarov obrany vyplývali zo Zásad riadenia obrany štátu č. j. 003520/11 – 1969 a z pokynov a nariadení príslušných ústredných orgánov ČSSR. V hodnotenom období prelohu 60. a 70. rokov minulého storočia nebol význam útvarov obrany plne docenený. Uvedený fakt sa prejavil najmä v úrovni riadenia podriadených organizácií, ktoré bolo vykonávané len administratívnym spôsobom. Nedocenenie útvarov obrany sa tiež negatívne odrazilo aj v ich personálnom obsadení. Vo veľkej miere pôsobili vo funkciách nekvalifikovaní pracovníci, ktorí nespĺňali podmienky z hľadiska vzdelanostnej úrovne a požadovanej odbornej praxe v danom odbore činnosti v „...*zmysle platnej nomenklatúry*...“, vydanéj Ministerstvom práce a sociálnych vecí SSR pod číslom 142/1968 zo dňa 15. januára 1968.¹⁹⁸ Málo vedúcich odborných referentov – špecialistov a vedúcich odborných referentov dosiahlo požadované vysokoškolské vzdelanie (stredné alebo stredné odborné vzdelanie získali všetci pracovníci odborov obrany – pozn. M. P.). Na začiatku 70. rokov 20. storočia vo väčšine zriadených útvarov nepracoval ani jeden vojak z povolania.¹⁹⁹

Takýto nepriaznivý personálny stav obsadenia jednotlivých funkcií na útvaroch obrany nezaručoval ani minimálnu znalosť problematiky odvetvovej ekonomiky a metodiky plánovania, najmä z hľadiska vojenstva. Na začiatku 70. rokov minulého storočia sa ukazovala nevyhnutná potreba doplnenia útvarov obrany 45 pracovníkmi (na rok 1970 sa kalkulovalo s potrebou 174 pracovníkov – pozn. M. P.).²⁰⁰

Ďalším problémom bolo riadenie útvarov obrany a „proces ich začleňovania“. Na niektorých ministerstvách SSR útvary obrany organizačne „začlenili“ do iných odborov. Bežným javom sa stali i prípady, že ich riadili vedúci odborov, ktorí z hľadiska zásad utajenia nemali poznať úlohy z oblasti obrany. Z uvedených dôvodov sa urýchlene prijímali opatrenia, ktoré mali zabezpečiť, aby došlo k osamostatneniu útvarov obrany. Ich zmyslom bolo dosiahnuť stav, kedy by podliehali výhradne námestníkovi ministra, zodpovednému za úsek obrany v rezorte. Iné komplikácie sa vyskytli najmä v súvislosti s tzv. oddeleniami ZÚ (zvláštnych úloh – pozn. M. P.), ktoré plnili taktiež úlohy „obranské“, ale pôsobili mimo „útvary obrany“. V súvislosti so zámerom posilniť princíp centralizmu v riadení sa podnikli opatrenia, ktorých zmyslom bolo začleniť oddelenia ZÚ do „útvarov obrany“. Súčasne musela byť vyriešená aj otázka vyčlenenia „zvláštnych oddelení“ z týchto „útvarov“. Problematiku riešila vláda SSR na svojom zasadnutí dňa 5. decembra 1969 a prijala Uznesenie č. 371, ktoré následne rozpracovalo Ministerstvo vnútra SSR vo svojej smernici pod č. j. 01340 – 64.²⁰¹

Z hľadiska dobových úvah a praktických opatrení v oblasti obrany sa rozhodujúca úloha podľa sovietskeho vzoru prisudzovala rezortu národnej obrany. Ministerstvo vychádzalo zo

¹⁹⁷ Tamže, 1970, č. j. 0094.

¹⁹⁸ Tamže.

¹⁹⁹ V mnohých prípadoch boli funkcie obsadené nevojakmi (38 prípadov) alebo poddôstojníkmi a vojakmi v zálohe (27 prípadov).

²⁰⁰ Na 27 ministerstiev a ústredných orgánoch SSR vznikli odbory obrany, oddelenia obrany a útvary obrany, na ktorých pracovalo 25 dôstojníkov a 105 civilných zamestnancov.

²⁰¹ A KV Bratislava, f. A OOB, 1970, č. j. 0094.

záverov, že predpokladané faktory vojnového konfliktu a z nich vyplývajúce potreby ochrany a obrany teritória vyžadujú uplatňovanie minimálne nižšie uvedené „základné zásady“.

A. Príprava na obranu a z nej vyplývajúce potreby boli z hľadiska plánovacieho procesu chápané v posilnení princípu centralizmu. Vychádzali z celkovej koncepcie obrany štátu, ktorá vyplývala z „brannej a bezpečnostnej politiky“, doktrínálnych zásad a z koncepcie Spojeného velenia ozbrojených síl členských štátov Varšavskej zmluvy.

B. Celkové chápanie „koncepcie príprav na obranu“ sa prispôbovalo vytypovanému potenciálnemu protivníkovi – tzv. vonkajšiemu triednemu nepriateľovi a vývoju prostriedkov napadnutia.²⁰²

Schopnosť armády plniť úlohy vyplývajúce pre ňu z „branného systému“ bola vážne narušená, v mnohých otázkach znemožnená samotnou vojenskou intervenciou časti vojsk Varšavskej zmluvy, redislakáciou a reorganizáciou ČSLA. Samotný rozsah redislakačných a reorganizačných zmien je možné dokumentovať niekoľkými vybranými faktmi. Týkali sa približne 100 útvarov, štábov, ústavov a tylových zariadení. Presunutých bolo do 32 posádok asi 29 000 vojakov, z toho 4 500 až 5 000 vojakov z povolania a 900 občianskych zamestnancov. Z hľadiska techniky došlo k nutnému presunu 1 200 tankov, 700 obrnených transportérov, 1 000 diel a ďalšej vojenskej techniky.²⁰³

Redislakačné, reorganizačné zmeny²⁰⁴ v ČSLA a rozmiestnenie časti sovietskych intervenčných vojsk mali dlhodobé negatívne dôsledky na armádu ČSSR ako celok.

Bezprostredným negatívnym dôsledkom sa stalo výrazné zníženie bojovej schopnosti ČSLA. Redislakované a reorganizované bojové útvary sa reálne stali na obdobie niekoľkých rokov doslova nebojaschopnými.

Na oslabenie bojovej sily a čiastočné zníženie bojaschopnosti armády mali napríklad vplyv redislakačné opatrenia a následná reorganizácia 13. tankovej divízie, ktorá bola presunutá z posádky Mladá do nových priestorov na teritóriu Slovenska. V časovom období do spracovania nových mobilizačných plánov nemohlo byť v prípade mobilizácie zabezpečené „...*postavenie 13. tankovej divízie na vojnové počty*...“ ani vytvorenie troch nových mobilizačných zväzkov, 180 vojenských útvarov, ústavov a zariadení.²⁰⁵

V súvislosti s platným modelom „branného systému“ mal Východný vojenský okruh²⁰⁶ svoje špecifické postavenie v rámci celej ČSSR. Zvlášť mimoriadny význam mal pre geopolitický priestor, v ktorom sa nachádzalo Slovensko. V tomto kontexte mali negatívny dosah na jeho bojovú pohotovosť redislakačné a reorganizačné zmeny nariadené rozkazom ministra národnej obrany pod č. j. 001089/MNO/GŠ súvisiace s uvoľnením posádok objektov pre potreby sovietskych vojsk. Veliteľstvo VVO po vydaní vyššie uvedeného rozkazu zo dňa 28. septembra 1968 začalo činnosť s cieľom splniť nereálne postavené úlohy. Tieto muselo veliteľstvo splniť v časovom horizonte do 15. októbra 1968.²⁰⁷

Po prijatí Ústavného zákona o československej federácii došlo v januári 1969 k vyňatiu Severomoravského kraja z podriadenosti Východného vojenského okruhu a „...*prevedení do podriadenosti*...“²⁰⁸ Stredného vojenského okruhu. Počas realizácie normalizačného pro-

²⁰² Tamže, 1970, č. j. 0018.

²⁰³ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 154.

²⁰⁴ Dislakačné a reorganizačné zmeny si vyžiadali zásadne prepracovať mobilizačné plány vo viac ako 250 útvaroch, zariadeniach a ústavoch.

²⁰⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Vojenská rada MNO, 1968, sign. 1/36 – 6.

²⁰⁶ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 154.

²⁰⁷ Tamže, f. 0855, šk. č. 25.

²⁰⁸ Tamže.

jektu tzv. MAKROŠTRUKTÚRY ČSLA v apríli 1969 boli zrušené niektoré bojové útvary. Nadriadený stupeň určil Veliteľstvu VVO, aby podľa plánu mobilizačného rozvinutia vytváralo od 1. apríla 1970 záložné veliteľstvo armády.²⁰⁹ Uvedenými opatreniami a reorganizáciou 13. tankovej divízie na výcvikovú divíziu sa zmenil aj charakter Východného vojenského okruhu na okruh armádneho typu, so značnými výcvikovými úlohami.

V súvislosti s realizáciou „Zásad riadenia obrany štátu“, ktoré schválila Rada obrany štátu 10. júla 1969, boli v porovnaní s modelom „branného systému“ z roku 1967 podstatne zvýšené požiadavky na zabezpečenie hospodársko-mobilizačných príprav.²¹⁰ V dôsledku toho na návrh Ministerstva plánovania SSR schválila Rada obrany republiky a vláda SSR svojim uznesením č. 195/1970 prijala také opatrenia, ktorými sa pokúšala vytvoriť podmienky na zabezpečenie požiadaviek ozbrojených síl.²¹¹

Na základe Ústavného zákona č. 10/1969 Zb. a „Zásad riadenia obrany štátu“ na Úrade vlády SSR, ministerstvách a iných ústredných orgánoch štátnej správy SSR boli zriadené „útvary obrany“.²¹² Vykonávali a zabezpečovali v podstate hospodársko-mobilizačné prípravy vo svojich rezortoch.

Vytvorené „útvary obrany“ na rezortných ministerstvách venovali zvýšenú pozornosť urýchlenej modernizácii ozbrojených síl, výraznému zvýšeniu úrovne naplnenosti armády modernými zbraňami a bojovou technikou.²¹³

V závere vznikli orgány na zabezpečenie hospodársko-mobilizačných príprav a prípravy Civilnej obrany na bývalej Štátnej plánovacej komisii a na jednotlivých ministerstvách. Na Slovensku do roku 1969 neexistoval subjekt, ktorý by odborne riešil uvedenú problematiku.²¹⁴ Na pôde Slovenskej národnej rady, KNV a ONV síce pôsobili referenti ZÚ, avšak oblasť hospodársko-mobilizačnej prípravy sa nestala ich hlavnou agendou, ale naopak len okrajovou záležitosťou.²¹⁵ Hlavnú pozornosť venovali evidencii utajených písomností, zabezpečovaniu ochrany štátneho, hospodárskeho a služobného tajomstva.

Uznesenie Predsedníctva ÚV KSČ zo dňa 14. februára 1967 možno hodnotiť ako dokument, ktorý sa na prechodné obdobie „...stal základným východiskovým vojensko-politickým dokumentom pre komplexné riadenie obrany ČSSR...“.²¹⁶ Z historického hľadiska išlo o vôbec prvý pokus komplexne (s dobovými obmedzeniami – pozn. M. P.) posúdiť teritoriálnu problematiku v celospoločenských súvislostiach.

Návrh realizovať model „branného systému“ z roku 1967 vychádzal z nesprávnych predstáv, ktoré limitovalo dominantné postavenie KSČ a uplatňovanie princípu „vedúcej úlohy strany“ v celom mechanizme direktívnej riadiacej sústavy. Predpoklad zavedenia schváleného modelu vychádzal z chybného predpokladu fungovania metód administratívno-centralistického riadenia, prepojeného neopodstatnenými direktívnymi zásahmi stranického aparátu všetkých stupňov. Model „branného systému“ z roku 1967 ignoroval existenciu právnych predpokladov pre riadenie štátu a vylúčil z rozhodovacieho procesu o základných otázkach nielen vládu, ale aj tzv. zastupiteľské orgány na všetkých stupňoch riadenia. Samotná skutočnosť, že kľúčové rezorty (ministerstvo národnej obrany, ministerstvo vnútra,

²⁰⁹ Tamže.

²¹⁰ Tamže, f. 0855, šk. č. 154.

²¹¹ Tamže, f. 0855, šk. č. 157.

²¹² A KV Bratislava, f. A MV Levoča, f. R 013/šk. 6.

²¹³ Tamže.

²¹⁴ A KV Bratislava, f. A MV Levoča, f. R 013/šk. 16.

²¹⁵ A KV Bratislava, f. ŠÚA SR Bratislava, f. ÚV KSS, f. 02, a. j. 104.

²¹⁶ Tamže, f. ÚV KSS, f. 02, a. j. 105.

súdy a prokuratúra – pozn. M. P.) boli bezprostredne „...vyňaté z podriadenosti predsedu vlády a boli riadené...“ priamo ÚV KSČ, spôsobilo okrem iného značnú anarchiu „...v systéme riadenia štátu ako celku a poškodilo záujmy obrany štátu...“.²¹⁷

Vojenská komisia obrany ÚV KSČ sa stala prostriedkom presadzovania úzko stranických záujmov mocenského centra a súčasne čiastočných záujmov jednotlivých rezortov. Dobová analýza konštatovala, že činnosť VKO ÚV KSČ „...spôsobila disproporcie v rozdelení síl a prostriedkov pre obranyschopnosť krajiny, rozhodovala s malou znalosťou vecí o zásadných kľúčových otázkach...“.²¹⁸

Systém vojenských komisií obrany pri ÚV KSČ, KV KSČ a OV KSČ ako najvyšších riadiacich orgánov na jednotlivých stupňoch viedol k vytvoreniu samostatných riadiacich centier, ktorých rozhodovanie bolo podmienené direktívami z vyšších stupňov straníckej hierarchie. Napriek uvedenému sa vyskytli prípady, keď niektoré „oblasti branného systému“ neakceptovali časť rozhodnutí vojenských komisií obrany KSČ s argumentáciou, že boli „...záväznú len pre stranícke orgány a komunistov, ale nemali zákonnú záväznosť...“ rozhodnutí štátnych orgánov...“.²¹⁹ Uvedená skutočnosť sa prejavila okrem iného v neplnení množstva prijatých uznesení, pretože ich neplnenie nebolo možné postihnúť platnými zákonmi. Vytvárala sa tak v podstate kvadratura kruhu nových a nových uznesení, v ktorých absentovali reálne ekonomické a iné analýzy. Tieto uznesenia obsahovali potom často nereálne obsahové úlohy s neplniteľným časovým horizontom.

Uznesenie Predsedníctva ÚV KSČ z roku 1967 zjednodušene a len veľmi schematicky členilo „branný systém“ štátu do štyroch základných oblastí. Toto členenie vytváralo optimálne podmienky na budovanie štyroch centier riadenia a podľa dobových predpokladov mohlo vyvolať nežiaduci stav zložitých súčinnostných vzťahov. Vypracovaná zásada vytvorenia jednotných ozbrojených síl pre teritoriálnu obranu a ochranu nakoniec nemohla byť realizovaná okrem iného aj z dôvodu nedostatočných ľudských a materiálnych zdrojov, s ktorými počítala. Veleniu ČSĽA z vyššie uvedeného modelu „branného systému“ vyplynula aj nereálna úloha – vytvárať „...vojenské sily k dispozícii vojenským komisiám obrany...“ a obmedzovala sa úloha vojenských orgánov velenia na príslušnom území.²²⁰

Nejednoznačné stanovenie zodpovednosti za likvidáciu následkov napadnutia štátneho územia, resp. povinnosti orgánov vojenského velenia pri riešení problematiky boli typickým „...prejavom dvojkoľajnosti...“.²²¹

Časť autorského tímu upozorňovala na skutočnosť, že model „branného systému“ z roku 1967 nebolo možné chápať dogmaticky a v stave status quo, pretože takýto systém musí byť vždy otvorený a musí reagovať na zásadné zmeny v bezpečnostnom prostredí.

V súvislosti s pochopením podstaty problematiky vplyvu štátoprávneho usporiadania ČSSR na riešenie komplexu otázok obrany je potrebné uviesť niekoľko nasledujúcich myšlienok.

Vláda ČSSR vo svojom vyhlásení opäť potvrdila stanovisko k riešeniu problematiky obrany štátu konštatovaním, že „...výstavba a obrana socializmu sú neoddeliteľné...“ a že sa bude usilovať o to, aby „...všetky štátne orgány a organizácie niesli príslušným dielom svoju zodpovednosť za obranu a otázky obrany sa stali záležitosťou celého ľudu...“.²²²

²¹⁷ Tamže.

²¹⁸ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0368, šk. č. 6.

²¹⁹ A KV Bratislava, f. A MV Levoča, f. R 013/šk. 16.

²²⁰ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 157.

²²¹ Tamže, f. 0855, šk. č. 158.

²²² A KV Bratislava, f. A MV Levoča, f. P – 010.

Usporiadanie celej „brannej sústavy“ muselo byť logicky podriadené „...typu štátneho systému...“, zabezpečenie obrany ČSSR a ďalšia výstavba ČSLA mali prebiehať pod kontrolou Federálneho zhromaždenia.²²³ Pre vrcholovú sféru riadenia obrany ČSSR a obidvoch „národných republík“ navrhla federálna vláda zákon, na základe ktorého vznikol ústredný štátny orgán – Rada obrany štátu.²²⁴

Realizácia ústavného zákona o federatívnom usporiadaní ČSSR znamenala z historického hľadiska pokus o určité obmedzené prehodnotenie politického riadenia štátu ako celku, vnášala celý rad nových, konkrétnych a historicky obmedzených inštitucionálnych zmien v modeli štátneho mechanizmu. Potencionálne si v ďalšom období teoretických úvah a následných opatrení vynútili z hľadiska nových podmienok prehodnotenie i úloha miesta vojenských orgánov a inštitúcií.²²⁵ V procese riešenia problematiky obrany vo federálnom štátnom usporiadaní sa vychádzalo z nižšie uvedených hľadísk.

A. Z nutnosti „...vyvinúť maximálne úsilie, aby riešenie vojenskej problematiky uľahčovalo a napomáhalo realizácii...“ ústavného zákona o federatívnom usporiadaní ČSSR.²²⁶

B. Z „Akčného programu KSC“ a programového vyhlásenia vlády, podľa ktorého bolo nevyhnutné riešiť otázku obrany štátu v kontexte nových celospoločenských hľadísk.²²⁷

C. Z existencie rady obrany štátu ako štátneho orgánu na riešenie „...vrcholových otázok...“ obrany štátu vo všetkých celospoločenských, vojensko-politických a ekonomických hľadáiskách.²²⁸

D. Z pozície ministerstva národnej obrany ako federálneho orgánu s „...výlučnou federálnou právomocou...“.²²⁹

E. Z nutnosti riešiť základné otázky obrany štátu v nadväznosti na úlohy vyplývajúce z koalíčných záväzkov štátov Varšavskej zmluvy.²³⁰

F. Z „...organizačnej štruktúry a dislokácie vojsk...objektívne nezávisle...“ na územno-administratívnom členení so zámerom prioritnej podriadenosti úlohám ozbrojených síl a „vojensko-odborným potrebám“.²³¹

G. Pôsobnosť vojenských orgánov pri riešení odbornej problematiky (dopravy, spojenia, zdravotníctva, justície a pod. – pozn. M. P.) so zámerom „...v maximálne možnej miere koordinovať s riešením prijatým v civilných odborných rezortoch...“.²³²

H. Z uznesenia vlády zo dňa 8. augusta 1968, v ktorom sa odporúčalo ministrom, aby vo svojich rezortoch dali rozpracovať potrebné pre prípad, že „...zavedená dvojstupňová sústava riadenia národných výborov...“.²³³

I. Všetky návrhy na riešenie sa mali pripraviť z hľadiska „...maximálnej účelnosti, jednotnosti vzájomných vzťahov a úspornosti pri dosiahnutí vysokej efektívnosti...“.²³⁴

²²³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. OMS, 1969, sign. 2 – 3/23.

²²⁴ Tamže.

²²⁵ A KV Bratislava, f. A MV Levoča, f. P – 010, č. Sn-059/1968, s. 4 – 5.

²²⁶ Tamže, f. P – 010.

²²⁷ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Vojenská rada MNO, 1969, sign. 1/3 – 9.

²²⁸ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 26.

²²⁹ Tamže.

²³⁰ Tamže.

²³¹ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. S MNO, 1969, sign. 17/1 – 1.

²³² A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 26.

²³³ Tamže.

²³⁴ Tamže, f. 0855, šk. č. 134.

Z návrhu vládnej komisie pre prípravu ústavného zákona o federatívnom usporiadaní ČSSR vyplývalo, že riešenie problematiky štátu malo byť vo „...*výlučnej právomoci federálnej vlády*...“.²³⁵ Podľa dovtedy platnej zákonnej úpravy obrana republiky zahŕňala budovanie ozbrojených síl, opatrenia na obranu štátneho územia, civilnú obranu a brannú prípravu a výchovu. V nových štátoprávných podmienkach bolo treba stanoviť, kto bude jednotlivé oblasti riadiť a bude mať podiel zodpovednosti nielen na úrovni federálnych orgánov, ale i „národných riadiacich orgánov“ a národných výborov.²³⁶

Časť odborníkov sa snažila do procesu realizácie modelu „brannej sústavy“ presadiť dobovú zásadu, že „...*obrana krajiny je nielen záležitosťou ozbrojených síl, ale všetkých štátnych, hospodárskych a spoločenských orgánov a organizácií*...“.²³⁷ V súvislosti s pokusmi sfunkčniť prijatý model „branného systému“ sa čoraz naliehavejšie ukazovala potreba „...*rozpracovať a stanoviť úlohu a miesto všetkých riadiacich orgánov v oblasti obrany štátu v celom navrhovanom mechanizme*...“.²³⁸ Základná východisková téza spočívala v konštatovaní, že MNO ČSSR „...*je federálny orgán štátnej správy pre zabezpečenie obrany štátu a pre riadenie a velenie ČSLA*...“.²³⁹

V prijatom modeli „branného systému“ z konca 60. rokov minulého storočia je obsiahnutý pokus „novým spôsobom“ riešiť miesto a úlohy federálnych orgánov pôsobiacich v ňom.

Federálne zhromaždenie ČSSR malo postavenie „...*najvyššieho orgánu štátnej moci vo federácii*...“ a súčasne „...*jediného federálneho zákonodarného zboru*...“.²⁴⁰ Mal vo svojich kompetenciách aj prijímanie príslušných zákonov na zabezpečenie obrany štátu, „...*riešenie problematiky vojny a mieru*...“, schvaľovanie medzinárodných zmlúv týkajúcich sa bezpečnosti štátu, prerokovávanie „rozpočtu na obranu štátu“ a zabezpečenie kontrolnej činnosti v oblasti obrany.²⁴¹

Pre potreby „...objektívneho posudzovania všetkých legislatívnych návrhov v oblasti obrany...“ vznikol Branný a bezpečnostný výbor, ktorý bol orgánom Federatívneho zhromaždenia ČSSR.²⁴² Výbor mal prerokovávať a „...*ovplyvňovať plnenie úloh členov vlády v oblasti obrany*...“ na im zverených úsekoch.²⁴³ Kompetencie výboru boli okrem iného vymedzené aj na „...*sledovanie optimálneho využitia prostriedkov určených na obranu*...“, organizovanie a realizovanie kontrolnej činnosti zameranej na využitie ľudských a materiálových zdrojov v ozbrojených silách, sledovanie životných podmienok a zabezpečenie „občanov plniacich brannú povinnosť“.²⁴⁴

Rada obrany štátu mala postavenie „ústredného štátneho orgánu pre vrcholové riadenie obrany republiky“.²⁴⁵ Z výkonu svojej funkcie sa zodpovedala Federálnemu zhromaždeniu ČSSR.²⁴⁶

²³⁵ Tamže, f. 0855, šk. č. 154.

²³⁶ Tamže, f. 0368, šk. č. 101.

²³⁷ Tamže, f. 0855, šk. č. 156.

²³⁸ Tamže, f. 0855, šk. č. 134.

²³⁹ Tamže.

²⁴⁰ A KV Bratislava, f. ŠÚA SR Bratislava, f. ÚV KSS, f. 02, a. j. 104., s. 66.

²⁴¹ Tamže.

²⁴² A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 26.

²⁴³ Tamže.

²⁴⁴ Tamže.

²⁴⁵ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Vojenská rada MNO, 1969, sign. 1/4 – 2.

²⁴⁶ Tamže.

Vo svojej pôsobnosti mala zahrnutý komplex problémov, ktoré podľa dobových prognóz vyžadovali „...*koncepčné vojensko-odborné posúdenie*...“ s maximálne možným stupňom utajenia, ktoré priamo súviselo s vyhodnoteným scenárom vedenia vojnového konfliktu.²⁴⁷ Rada obrany štátu disponovala oprávnením vydávať všeobecne záväzné predpisy v mimoriadnych situáciách vzniknutých pri náhlom napadnutí štátu na čas, keď ostatné „...*kolektívne ústavné orgány nebudú môcť vykonávať svoju činnosť*...“.²⁴⁸

Rada obrany štátu mala vo svojom spektre právomocí okrem iného zakomponované aj „...*určovanie hlavných smerov prípravy obrany*...“ ČSSR. Medzi hlavné patrili napríklad nasledujúce.²⁴⁹

- A. Základná koncepcia výstavby „branného systému“,
- B. Základné opatrenia civilnej obrany,
- C. Základné proporcie ekonomického zabezpečenia výstavby „branného systému“.²⁵⁰

Určovanie vyššie uvedených hlavných smerov vyplývalo pre Radu obrany štátu zo „štátnej vojenskej doktríny“.

Predpokladalo sa, že predsedom Rady obrany ČSSR bude prvý tajomník ÚV KSČ a jej členmi predseda federálnej vlády, minister národnej obrany, minister národno-hospodárskeho plánovania, federálny minister vnútra, „prvý tajomník ÚV Komunistickej strany Českých krajín“, prvý tajomník ÚV Komunistickej strany Slovenska a náčelník generálneho štábu ČSLA (mal plniť aj funkciu sekretára Rady obrany štátu).²⁵¹

Federálna vláda ČSSR bola v postavení „najvyššieho výkonného orgánu štátnej moci federálneho štátu“.²⁵² Z jej postavenia vyplýval „...*výkon štátnej moci pri zabezpečovaní obrany republiky*...“, ak by nenastal prípad, že by ústavou alebo zákonmi jej právomoci neboli výhradne prenesené na Radu obrany štátu alebo prezidenta republiky.²⁵³

Vláda ČSSR mala na úseku obrany prerokovávať a riešiť nižšie uvedený komplex problémov.

- A. Výstavba „branného systému“ v štátnych plánoch rozvoja národného hospodárstva a v štátnom rozpočte,
- B. Rozvoj „brannej výchovy“ a úlohy na jej realizáciu,
- C. Zásadné opatrenia ekonomického zabezpečenia obrany republiky a opatrenia na zaistenie činnosti národného hospodárstva počas vojnového konfliktu,
- D. Ochrana obyvateľstva, opatrenia na obnovu narušeného územia a pomoc napadnutým miestam.²⁵⁴

Vyššie uvedené úlohy obsahovali len hlavné činnosti federálnej vlády na úseku obrany. Federálna vláda mala prerokovávať a zaisťovať celý rad zložitých „vojensko-odborných úloh“, ktorých plnenie vyžadovalo vzájomnú koordináciu a zladenie medzi jednotlivými rezortmi.²⁵⁵

S úmyslom „kvalifikovaného riešenia“ uvedených úloh bol vytvorený Branný a bezpečnostný odbor pri predsedníctve federálnej vlády, ktorý mal pripravovať odborné stanoviská

²⁴⁷ Tamže.

²⁴⁸ Tamže.

²⁴⁹ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 26.

²⁵⁰ Tamže.

²⁵¹ Tamže.

²⁵² Tamže.

²⁵³ Tamže.

²⁵⁴ Tamže.

²⁵⁵ Tamže, f. 0855, šk. č. 26.

na rokovania predsedu vlády a organizovať vypracovanie oponentúr k predpokladaným návrhom („pripomienkové konanie“ – pozn. M. P.).²⁵⁶

Federálne ministerstvá, výbory a ostatné orgány štátnej správy boli povinné podieľať sa na riešení problematiky zabezpečenia štátu pre prípadný vojnový konflikt. Z tejto povinnosti nemohla byť vyňatá žiadna štátna ani spoločenská inštitúcia.²⁵⁷ Prax realizovania schváleného modelu „branného systému“ odhalila okrem iného nedostatočne ujasnené a rozpracované zodpovednosti a právomoci jednotlivých federálnych a republikových rezortov, ako i inštitúcií a spoločenských organizácií zahrnutých v „brannom systéme“.

Ministerstvo národnej obrany ČSSR bolo v modeli „branného systému“ charakterizované ako federálny orgán štátnej správy pre zabezpečenie obrany štátu, riadenia a velenia ČSLA.²⁵⁸

V súvislosti s procesom realizácie zásad „branného systému“ mal rezort národnej obrany zodpovedať za vypracovanie návrhov koncepcie „...jednotnej vojensko-odbornej prípravy všetkých rezortov a inštitúcií...“ participujúcich na plnení úloh obrany štátu.²⁵⁹

Po prijatí nového modelu štátoprávneho usporiadania boli na rezort národnej obrany vytvárané tlaky, aby sa jeho činnosť nezužovala len na „...zodpovednosť za výstavbu ČSLA, ale aby sa bol garantom Federálneho zhromaždenia a vlády za jednotnú...“ koncepciu prípravy všetkých rezortov a inštitúcií zúčastnených na riešení úloh obrany štátu.²⁶⁰

Jedným z prvkov, ktorému sa prisudzovalo pomerne dôležité postavenie v procese riešenia úloh v oblasti obrany štátu sa stali národné výbory rôznych stupňov.²⁶¹ Vymedzenie úlohy a miesta národných výborov v oblasti obrany vychádzalo z predpokladu, že „...ponesú plnú zodpovednosť...“ za pripravenosť národných orgánov, inštitúcií, ekonomiky a obyvateľstva na obranu a ochranu územia štátu.²⁶² Kalkulovalo sa aj s variantom, že budú povinné vytvárať na splnenie týchto úloh „nevyhnutné predpoklady“.²⁶³

Národné výbory ako zastupiteľské, zákonodarné a kontrolné orgány mali v právomoci riešenie všetkých otázok, ktoré v zmysle federálnej ústavy neboli v kompetencii Federálneho zhromaždenia ČSSR.²⁶⁴ Predpokladalo sa, že národné rady Českej socialistickej republiky (ČSR) a Slovenskej socialistickej republiky (SSR) budú prerokovávať a prijímať zákonné ustanovenia v oblasti obrany majúce „národnú pôsobnosť“.²⁶⁵ Podľa teoretických úvah malo ísť najmä o otázky a zákonné ustanovenia, majúce vzťah k príprave obyvateľstva, „národných ekonomík“, dopravy a spojov.²⁶⁶

Vlády ČSR a SSR, ako „najvyššie výkonné orgány štátnej moci národných republík“, mali rozpracovávať a organizačne zaisťovať uznesenia Rady obrany ČSSR a federálnej vlády.²⁶⁷

V „brannej“ problematike, ktorú mali vlády ČSR a SSR riešiť, boli vytypované nasledujúce oblasti.

²⁵⁶ Tamže.

²⁵⁷ Tamže, f. 0855, šk. č. 27.

²⁵⁸ Tamže, f. 0855, šk. č. 26.

²⁵⁹ Tamže.

²⁶⁰ Tamže, f. 0855, šk. č. 27.

²⁶¹ Tamže, f. 0855, šk. č. 26.

²⁶² Tamže.

²⁶³ Tamže.

²⁶⁴ Tamže.

²⁶⁵ Tamže.

²⁶⁶ Tamže.

²⁶⁷ Tamže.

- A. Realizácia „brannej výchovy a prípravy“ obyvateľstva,
- B. Zabezpečenie ukrytia obyvateľstva pre prípad napadnutia územia štátu zbraňami hromadného ničenia,
- C. Organizovanie odstraňovania následkov úderov zbraní hromadného ničenia na civilné obyvateľstvo ekonomiku,
- D. Plánovanie a organizácia zdravotníckeho zabezpečenia obyvateľstva,
- E. Zabezpečenie potrebného množstva pracovných síl, najmä na zaistenie opráv a výroby vojenskej techniky.²⁶⁸

Značnú časť úloh „národných vlád“ v oblasti obrany a ochrany (do prijatia modelu „branného systému“ v rámci celej republiky – pozn. M. P.) riešil Štáb Civilnej obrany ČSSR.

Na konci 60. rokov minulého storočia bol pripravený návrh zásad, ktorý sa stal aj súčasťou zákona Federálneho zhromaždenia ČSSR „O pôsobnosti federálnych a národných orgánov a národných výborov pri riadení a plnení úlohy obrany ČSSR“.²⁶⁹ Zmyslom navrhovaných („federálnych“) zásad bolo zaistiť „...všestranné potreby obrany ČSSR a koordinované realizovanie obranných opatrení...“, v súvislosti s novými orgánmi federatívneho usporiadania republiky, pripraveným návrhom zákona o Rade obrany štátu a zmenami vyplývajúcimi z materiálov januárového pléna ÚV KSČ z roku 1968.²⁷⁰

Podľa predpokladov sa na plnení úloh jednotlivých stupňov obrany na úrovni okres, resp. kraj, mali podieľať všetky orgány a organizácie pôsobiace na týchto stupňoch. V úvahách o úlohách a mieste orgánov na nižších stupňoch sa vychádzalo zo skutočnosti, že usporiadanie národných výborov bolo v danom období v štádiu riešenia s tým, že sa závery mali realizovať do konca septembra 1969.²⁷¹

Zo širokého názorového spektra vzišli nasledujúce možné varianty.

A. V ČSR a SSR malo byť zavedené dvojstupňové riadenie (národný stupeň – okresný stupeň). V niektorých odvetviach (napr. školstvo, spoje, doprava, súdy atď. – pozn. M. P.) sa alternatívne uvažovalo o tzv. oblastnom systéme riadenia.²⁷²

B. V ČSR sa predpokladalo prijať trojstupňový systém riadenia (národný stupeň – zemský stupeň – okresný stupeň) a v SSR mal byť zavedený dvojstupňový systém riadenia.²⁷³

C. Zachovanie, resp. rozšírenie dovtedy platného rozsahu výkonu štátnej správy na úrovni miestnych národných výborov.²⁷⁴ Problémy, ktoré vyžadovali vyššiu odbornú úroveň, sa mali podľa uvedeného variantu riešiť v pôsobnosti národných výborov a tzv. strediskách jedným z nižšie uvedených návrhov.

C. a) V ČSR vytvoriť mestské strediská s príslušným spádovým územím alebo strediskové obce tam, kde sa v spádovom území nenachádzalo mesto.²⁷⁵

C. b) Na Slovensku zaviesť „obvodový systém“ výkonu štátnej správy v mestách a príslušných obciach.²⁷⁶

C. c) Možnosť vytvoriť v ČSR, v súvislosti s uplatnením špecifik Moravy a Sliezska, tzv. zvláštny rezort pre otázky Moravy a Sliezska.²⁷⁷

²⁶⁸ Tamže, f. 0855, šk. č. 27.

²⁶⁹ Tamže.

²⁷⁰ Tamže.

²⁷¹ Tamže.

²⁷² Tamže, f. 0855, šk. č. 25.

²⁷³ VÚA – VHA Praha, f. MNO, f. Vojenská rada MNO, 1969, sign. 1/2 – 2.

²⁷⁴ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0855, šk. č. 27.

²⁷⁵ Tamže, f. 0855, šk. č. 27.

²⁷⁶ VÚA – VHA Praha, f. MNO, Sekretariát náčelníka GŠ ČSĽA (S N GŠ ČSĽA), 1969, sign. 24 – 1/2.

²⁷⁷ A KV Bratislava, f. A Č-SA Olomouc, f. 0926, šk. č. 131.

M. PŮČIK: VARIANTEN DES „WEHRSYSTEMS“ DER ČSSR (1960 – 1989).
DAS MODELL DES „WEHRSYSTEMS“ IN DER ČSSR IN DEN 1960ER JAHREN (TEIL II.)

Die Studie „Varianten des Wehrsystems der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik in den Jahren 1960 bis 1989 und die Besonderheiten der Slowakei“ ist chronologisch in vier Teile gegliedert. Der erste Teil zeigt die grundlegenden Faktoren geostrategischer und geopolitischer Natur auf, die einzelne Varianten des „Wehrsystems“ beeinflussten. Die nächsten drei Teile befassen sich mit Problematik dieses Systems in den 60er, 70er und 80er Jahren des letzten Jahrhunderts. Sie weisen auf die Merkmale einzelner Modelle des „Wehrsystems“, die Probleme der Forschungsteams und die unangemessenen Interventionen des parteilichen Machtzentrums hin. Die damals genehmigten Modelle reagierten nicht nur auf Veränderungen im externen Sicherheitsumfeld, sondern auch auf den künstlich geschaffenen ideologischen - sogenannten inneren - Feind. Die Studie weist auf die Schlüsselrolle der Armee in diesen Systemen und das äußerst breite Spektrum an Aufgaben hin, die andere Elemente zu erfüllen hatten, wie z. B. Zivilschutz, Komponente des Innenministeriums und nationale Komitees aller Ebenen. Außerordentliche Sicherheitsmaßnahmen in den Jahren 1969-1989, die zu den repressiven Maßnahmen des totalitären Regimes in der Tschechoslowakischen Sozialistischen Republik gehörten, wurden ebenfalls Teil des „Wehrsystems“. Diese wurden damit erarbeitet, um jegliche Form von Widerstand zu beseitigen. Die Studie konzentriert sich auch auf die Besonderheiten der slowakischen Verhältnisse und verweist auf die Aufgaben des Östlichen Militärbezirks, die zur Vorbereitung auf das erwartete Szenario eines Kriegskonflikts erfüllen musste. Gleichzeitig musste dieser Militärbezirk auch an Eliminierung des sogenannten inneren Feind vorbereitet sein. Während der „Normalisierungszeit“ wurde der Einfluss der Kommunistischen Partei auf das „Wehrsystem“ erheblich gestärkt.